

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Seramik Ana Sanat Dalı

**ANADOLU MEDENİYETLERİ MÜZESİNDE BULUNAN BOĞA FİĞÜRLÜ
FORMLARIN İNCELENMESİ VE ÖZGÜN SERAMİK YÜZEYLERDE
YORUMLANMASI**

Hülya Yalman

Danışman
Yrd. Doç. H. Serdar MUTLU

Yüksek Lisans Tezi

Malatya, 2013

**ANADOLU MEDENİYETLERİ MÜZESİNDE BULUNAN BOĞA FİĞÜRLÜ
FORMLARIN İNCELENMESİ VE ÖZGÜN SERAMİK YÜZEYLERDE
YORUMLANMASI**

Hülya Yalman

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Seramik Ana Sanat Dalı

Danışman
Yrd. Doç. H. Serdar MUTLU

Yüksek Lisans Tezi

Malatya, 2013

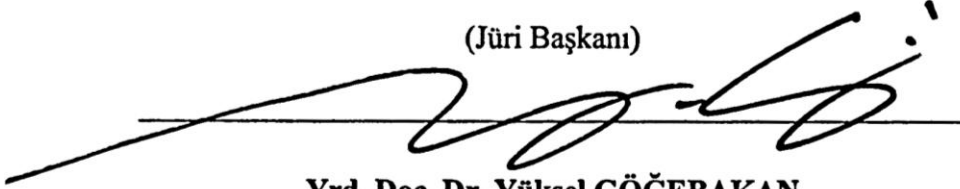
KABUL VE ONAY

Hülya YALMAN tarafından hazırlanan ANADOLU MEDENİYETLERİ MÜZESİ'NDE BULUNAN BOĞA FİĞÜRLÜ FORMLARIN İNCELENMESİ VE ÖZGÜN SERAMİK YÜZEYLERDE YORUMLANMASI başlıklı bu çalışma, 08.10.2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

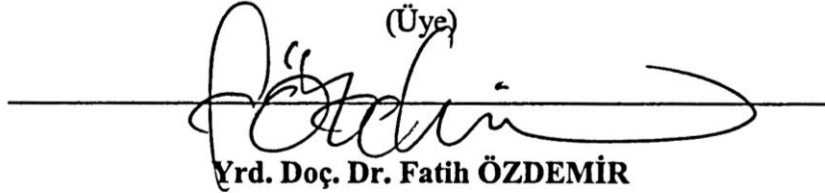
Yrd. Doç. H. Serdar MUTLU (Danışman)

(Jüri Başkanı)

Yrd. Doç. Dr. Yüksel GÖĞEBAKAN

(Üye)

Yrd. Doç. Dr. Fatih ÖZDEMİR

(Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mehmet KARAGÖZ

Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

“Yrd. Doç. H. Serdar MUTLU’nun danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “**Anadolu Medeniyetleri Müzesi’nde Bulunan Boğa Figürlü Formların İncelenmesi ve Özgün Seramik Yüzeylerde Yorumlanması**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.”

Hülya YALMAN

ÖNSÖZ

Müze, yüzyıllar boyunca toprak altında saklı kalmış tarihî eserlerin gün ışığına çıkarılarak, toplumu oluşturan bireylerin geçmişi daha iyi tanımalarına olanak sağlamaktadır. Bütün insanlığın ortak mirası olarak kabul edilen, evrensel değerlere sahip kültür ve doğa varlıklarımızın tanınması için bu araştırmada, Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde bulunan boğa figürlü formlar incelenerek tanıtımları yapılmıştır. Tarihsel süreçte seramik formların günümüzde yeni yorumlamalarıyla geçmişimize sahip çıkılması, ulusal kültür varlıklarımızı sanatsal platformlara taşıyarak genç araştırmacılara önderlik edilmesi ve incelenen eserlerin günümüz bilim, teknoloji ve sanat anlayışıyla yorumlanarak, yeni biçim ve işlevlerle çağdaş seramik sanatına katkıda bulunulması hedeflenmiştir. Aynı zamanda, yeniden tasarlanan seramik boğa figürlü formlarla Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nin tanıtımının ulusal ve uluslararası düzeyde araştırmacı ve sanatseverlere sunulması amaçlanmıştır.

Çalışmanın ilk aşamasında öncelikle kaynak taraması yapılmış, arkasından Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde çalışma gerçekleştirilmiştir. Müzede, boğa figürlü formların tarihsel sıralaması gerçekleştirildikten sonra, biçimsel ve işlevsel açılardan ortak özellikleri belirlenmiştir. Bu bilgilere, eserleri veren toplumların sosyo-ekonomik özellikleri de eklenmiştir.

Günümüz sanatçılarının boğa figürü kullanımları hakkında bilgi vermek amacıyla yapılan araştırmanın sonuçları, çalışmaya görselleriyle birlikte eklenmiştir.

Uygulamalar sırasıyla eskiz çizimleri, bunların ölçülendirilmesi, malzeme seçimi ve üretim şeklinde gerçekleştirilmiştir. Uygulamalarda, çalışmaya konu olan eserlerin dönemlerinde olduğu gibi boğa figürünün yumuşak görünümüleri kullanılmıştır. Soyutlamadan çok figüratif çalışmalar yapılmıştır.

Çalışma sürecinde yardımlarını esirgemeyen, yapılan uygulamaların belirlenmesi, düzenlenmesi ve sergilenmesi aşamalarında destek olan ve yüksek

lisans tezimin danışmanlığını yapan hocam Yrd. Doç. H. Serdar MUTLU'ya değerli katkılarından dolayı teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Hülya YALMAN

ÖZET

Boğa, Anadolu’da yaşamış hemen tüm uygarlıklarda saygın bir yeri olan, önemli bir figürdür. Bu uygarlıkların izlerine ev sahipliği yapan Anadolu Medeniyetleri Müzesi’nde, boğaya verilen önem açıkça görülmektedir. Bu çalışmada, Anadolu Medeniyetleri Müzesi’ndeki boğa figürlü formlar ele alınarak geçmiş uygarlıklar incelenmiştir.

Çalışmada öncelikle Anadolu Medeniyetleri Müzesi hakkında tarihsel ve mimari bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde seramik sanatında boğa figürünün kullanımı, boğa figürüne yüklenen anlamlar ve figürün kullanım alanları açıklanmıştır. Bu bölüm, Paleolitik dönemden başlayarak Anadolu’da yaşamış uygarlıklar boyunca boğa figürüne verilen önemi ortaya koymaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Paleolitik çağdan itibaren Urartu Krallığı dönemine kadar boğa figürünün kullanımı incelenmiştir. Bu dönemlerin her biri için toplumsal yapı ve geçim kaynakları hakkında bilgi verilirken, mimari yapı konusundan da bahsedilmiştir. Bu bölüm, boğa figürünün taşıdığı anlamın bu dönemler boyunca değişimini göstermektedir.

Dördüncü bölümde günümüz seramik sanatçılarının boğa figürlü çalışmalarına yer verilmiştir. Sanatçıların boğa figürünü kullanım yöntemi, görsellerle desteklenerek verilmiştir.

Son olarak uygulama çalışmaları yapılmıştır. Çalışmanın beşinci bölümünde öncelikle seramik üretim yöntemleri ve süreçleri hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Arkasından uygulamada gerçekleştirilen çalışmaların her biri için kullanılan malzeme, üretim yöntemi ve pişirim değerleri hakkında bilgiler verilmiştir. Her uygulama çalışması görsellerle desteklenirken, aynı zamanda üretim süreci hakkında da bilgiler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Seramik, Boğa Figürü, Anadolu Medeniyetleri Müzesi

ABSTRACT

In almost all civilizations of Anatolia, bull was an important figure with a reputable place. In the Museum of Anatolian Civilizations, home to the traces of these civilizations, it is clearly shown the importance given to the bull. In this work, past civilizations are studied by taking the forms of bull figure in the Museum.

In this work, firstly, historical and architectural information about the Museum of Anatolian Civilizations is given.

In the second section, usage of bull figure of ceramic art and meanings of bull figure are described. This section shows the importance of bull figure for the civilizations of Anatolia, from the Paleolithic period.

In the third section, usage of the bull figure is analyzed from the Paleolithic Period to the Kingdom of Urartu. For each of these periods, some information is given about social structure, sources of livelihood and architecture. This section shows the change of the meaning of the bull figure, during these periods.

In the fourth section, there are some bull figure works of contemporary ceramic artists. Method of using bull figure of the artists are supported by some images.

Finally, the applications are completed. In the fifth section, it is given detailed information about ceramic production methods and processes. Then, more information about production methods and firing values are given for each of the applications. Each work is supported by images and their production processes are mentioned.

Keywords: Ceramic, Bull Figure, Museum of Anatolian Civilizations

**Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde Bulunan Boğa Figürlü Formların
İncelenmesi ve Özgün Seramik Yüzeylerde Yorumlanması**

Hülya YALMAN

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
RESİM DİZİN LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1
1. ANADOLU MEDENİYETLERİ MÜZESİNİN TARİHÇESİ	3
1.1. Müze Binalarının Yapısı	3
1.2. Müzenin Tarihçesi	4
1.3. Atatürk ve Müze	13
2. FİĞÜR KAVRAMI	14
2.1. Seramik Sanatında Figür ve Hayvan Figürü	14
2.2. Boğa Figürü	16
3. ANADOLU MEDENİYETLERİ MÜZESİNDE BULUNAN BOĞA FİĞÜRLÜ FORMLARIN İNCELENMESİ	17
3.1. Paleolitik Çağ ve Boğa Figürü	17
3.2. Neolitik Çağ ve Boğa Figürü	18
3.3. Kalkolitik Çağ ve Boğa Figürü	23
3.4. Eski Tunç Çağı ve Boğa Figürü	24
3.5. Asur Ticaret Kolonileri Çağı ve Boğa Figürü	26
3.6. Eski Hitit ve Hitit İmparatorluk Çağı ve Boğa Figürü	28
3.7. Geç Hitit ve Boğa Figürü	32
3.8. Frig Krallığı ve Boğa Figürü	34
3.9. Urartu Krallığı ve Boğa Figürü	36
4. BOĞA FİĞÜRÜ ÇALIŞMIŞ SANATÇILAR	39
4.1. Sadi DİREN	39
4.2. Bruno GAMBONE	40
4.3. Emet EGEMEN ASLAN	41
4.4. Maria Ines FRESARD	42
4.5. İlhan KOMAN	43
4.6. Houston CHANDLER	44
4.7. Sıtkı KARABULUT	45
4.8. Marilyn MACKENZIE	46
4.9. Gus MCLAREN	47
4.10. Helen DUNDO	48
4.11. Marianna Von ALLESCH	48

4.12. Tülin AYTA	49
5. BOĞA FİĞÜRLÜ ÖZGÜN SERAMİK ÇALIŞMALARIN ELE ALINIŞ SÜREÇLERİ	50
5.1. Araştırma, Tasarım ve Uygulama Süreçleri	50
5.2. Seramik Çalışmaların Yapım Aşamasında Kullanılan Yöntemler	52
5.2.1. Fital Yöntemiyle Biçimlendirme	53
5.2.2. Plaka Yöntemiyle Biçimlendirme	54
5.2.3. Çömlekçi Tornasında Biçimlendirme	55
5.2.4. Döküm Yoluyla Biçimlendirme	56
5.2.5. Sırlama ve Pişirim	58
5.3. BOĞA FİĞÜRLÜ ÖZGÜN SERAMİK ÇALIŞMALARIYLA İLGİLİ AÇIKLAMALAR	60
5.3.1 Çalışma 1	60
5.3.2. Çalışma 2	61
5.3.3. Çalışma 3	62
5.3.4. Çalışma 4	63
5.3.5. Çalışma 5	64
5.3.6. Çalışma 6	65
5.3.7. Çalışma 7	66
5.3.8. Çalışma 8	67
5.3.9. Çalışma 9	68
5.3.10. Çalışma 10	69
5.3.11. Çalışma 11	70
5.3.12. Çalışma 12	71
5.3.13. Çalışma 13	72
5.3.14. Çalışma 14	73
SONUÇ	74
KAYNAKÇA	76

RESİM DİZİN LİSTESİ

Fotoğraf 1: 20. Yüzyıl Başlarında Müzenin Restorasyon Görünüşleri.....	4
Fotoğraf 2: Osmanlı Yapısı Olan Müzenin Üstten Görünüşü.....	5
Fotoğraf 3: Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nin Girişlerinden Görüntü	6
Fotoğraf 4: Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nin Bahçesinden Görüntü.....	6
Fotoğraf 5: Anadolu Medeniyetleri Müzesinde Eserlerin Sergilendiği Bina.....	7
Fotoğraf 6: Müzenin Girişinden Görüntü	7
Fotoğraf 7: Müzede, Paleolitik Vitrininden Görüntü	7
Fotoğraf 8: Müzede, Neolitik Çağ, Çatalhöyük Evi Rekonstrüksiyonu	8
Fotoğraf 9: Müzede, Neolitik Çağ Bölümü	8
Fotoğraf 10: Müzede, Kalkolitik Çağ Bölümü	9
Fotoğraf 11: Müzede, Eski Tunç Çağ Bölümü	9
Fotoğraf 12: Müzede, Asur Ticaret Kolonileri Çağı Bölümü	10
Fotoğraf 13: Müzede, Hitit İmparatorluğu Çağı Bölümü	10
Fotoğraf 14: Müzede, Frig Dönemi Bölümü.....	11
Fotoğraf 15: Müzede, Urartu Dönemi Bölümü.....	11
Fotoğraf 16: Müzenin Orta salonundan Bir Görünüm.....	12
Fotoğraf 17: Müzenin İdari Bölümü	12
Fotoğraf 18: Müzede Eğitim İçin Hazırlanmış Atölye	12
Fotoğraf 19: Füreyâ Koral, İlk Kadın Seramik Sanatçısı.....	15
Fotoğraf 20: Boğa Kabartması	16
Fotoğraf 21: Boğa Avı Freski	19
Fotoğraf 22: Çatalhöyük, Tapınak Kalıntıları	20
Fotoğraf 23: Çatalhöyük, Tapınak Kalıntıları	20
Fotoğraf 24: Çatalhöyük, Sekiye Gömülü Boğa Boynuzları	20
Fotoğraf 25: Çatalhöyük Evi'nin Müzedeki Rekonstrüksiyonu	21
Fotoğraf 26: Çatalhöyük Evi'nin, Müzedeki Rekonstrüksiyonun Detayı.....	21
Fotoğraf 27: Ana Tanrıça Kabartması.....	22
Fotoğraf 28: Çatalhöyük, Tapınak Kalıntıları	22
Fotoğraf 29: Alacahöyük, Ölü Gömme Töreninden Temsili Görünüş	25
Fotoğraf 30: Alacahöyük, Boğa Heykeli	26
Fotoğraf 31: Törensel Sembol.....	26
Fotoğraf 32: Kabartmalı Çömlek.	27
Fotoğraf 33: Boğa Başı Kabartmalı Vazo	28
Fotoğraf 34: Emziği Boğa Başlı Meyvelik Biçiminde İçki Kabı.....	28
Fotoğraf 35: Boğa Biçiminde İçki Kapları	30
Fotoğraf 36: Kutsal Evlenme Törenleri Sahneleri İşlenmiş Kabartmalı Vazo	31
Fotoğraf 37: Boğa Başı Törensel İçki Kabı	31
Fotoğraf 38: Boğa Başı Törensel İçki Kabı	31
Fotoğraf 39: Boğa Biçimli Törensel Kap.....	32
Fotoğraf 40: Boğa Başı	32
Fotoğraf 41: Kral Sulumeli'nin Büyük Tanrı Önünde İbadeti.....	33
Fotoğraf 42: İnsan Başlı, Boğa Gövdeli Cinlerle, Aslan Başlı İnsan Gövdeli Cinler Kabartması	34
Fotoğraf 43: Boğa Kabartması.	36

Fotoğraf 44: Boğa İle Aslan Biçimli Oyuncak	36
Fotoğraf 45: Uçayak Üzerinde Duran Tunç Kazan.....	37
Fotoğraf 46: Sadı Diren- Özgün Seramik Formlar	39
Fotoğraf 47: Bruno Gambone - Özgün Seramik Formlar	40
Fotoğraf 48: Emet Egemen Aslan - Özgün Seramik Formlar.....	41
Fotoğraf 49: Maria Ines Fresard - Özgün Seramik Formlar	42
Fotoğraf 50: İlhan Koman - Özgün Seramik Formlar.....	43
Fotoğraf 51: Houston Chandler - Özgün Seramik Formlar	44
Fotoğraf 52: Sıtkı Karabulut - Özgün Seramik Formlar	45
Fotoğraf 53: Marilyn MacKenzie - Özgün Seramik Formlar	46
Fotoğraf 54: Gus McLaren - Özgün Seramik Formlar.....	47
Fotoğraf 55: Helen Dundo - Özgün Seramik Formlar	48
Fotoğraf 56: Marianna Von Allesch - Özgün Seramik Formlar	48
Fotoğraf 57: Tülin Ayta - Özgün Seramik Formlar	49
Fotoğraf 58: Eskiz çalışmaları	51
Fotoğraf 59: Biçimlendirme Yöntemleri.....	51
Fotoğraf 60: Sırlama Yöntemleri	52
Fotoğraf 61: Sırlı Fırın Yükleme.....	52
Fotoğraf 62: Fitil Yöntemiyle Biçimlendirme	53
Fotoğraf 63: Fitillerin kaynaştırılması	53
Fotoğraf 64: Fitil Yöntemiyle Yapılan Uygulamalar.....	54
Fotoğraf 65: Plaka Yöntemiyle Biçimlendirme	55
Fotoğraf 66: Plaka Yöntemiyle Yapılan Uygulamalar.....	55
Fotoğraf 67: Çömlekçi Tornasında Biçimlendirme	56
Fotoğraf 68: Çömlekçi Tornasında Biçimlendirilmiş Uygulamalar	56
Fotoğraf 69: Döküm Yoluyla Biçimlendirme	57
Fotoğraf 70: Döküm Yoluyla Biçimlendirilmiş Uygulamalar	58
Fotoğraf 71: Sırlama	59
Fotoğraf 72: Pişirim	59
Fotoğraf 73: Çalışma 1.....	60
Fotoğraf 74: Çalışma 2.....	61
Fotoğraf 75: Çalışma 3.....	62
Fotoğraf 76: Çalışma 4.....	63
Fotoğraf 77: Çalışma 5.....	64
Fotoğraf 78: Çalışma 6.....	65
Fotoğraf 79: Çalışma 7.....	66
Fotoğraf 80: Çalışma 8.....	67
Fotoğraf 81: Çalışma 9.....	68
Fotoğraf 82: Çalışma 10.....	69
Fotoğraf 83: Çalışma 11.....	70
Fotoğraf 84: Çalışma 12.....	71
Fotoğraf 85: Çalışma 13.....	72
Fotoğraf 86: Çalışma 14.....	73

GİRİŞ

En erken boğa figürlerine, Paleolitik Çağ'da, mağara duvar resimlerinde rastlanmaktadır. Üst Paleolitik avcı kültürlerin yabani hayvanları evcilleştirmeye ve tahıl üretmeye başladıkları bu geçiş dönemi mağara resimlerinde, en çok tasvir edilen hayvanın boğa olduğu bilinmektedir.

Anadolu'da Neolitik Çağ'a ait kalıntılar, Konya Ovası'nda yer alan Çatalhöyük yerleşkesinde ele geçirilmiştir. Çatalhöyük'te bereketin, gücün ve kuvvetin sembolü olan boğa başları ve boğa boynuzlarının, tapınma amacıyla evlerin iç duvar ve platform kenarlarının süslenmesinde kullanıldıkları görülmektedir.

Kalkolitik Çağ'da Anadolu yerleşmelerinde, Neolitik'te olduğu gibi boğa tasvirlerine rastlanmıştır.

Eski Tunç Çağı, ticaretin artmasıyla güçlü beyliklerin ortaya çıktığı bir dönemdir. Bu dönemlerde kral mezarlarına rastlanmıştır. Bu mezarlarda ele geçen hediyelerin en ilginçlerini dökme ve dövme teknikleriyle yapılmış boğa motifli sistriumlar¹ oluşturmaktadır. Eski Tunç Çağı'nın son evresi tunçtan yapılmış boğa heykelcikleri ve boğa boynuzlarına oturturulmuş heykelciklerle sınırlı kalmayıp, pişmiş topraktan boğa heykelcilerine de rastlanılan bir dönem olduğu görülmektedir.

Anadolu halkı ile takas esasına dayanan ticaret ilişkileri geliştiren Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nın yerleşkelerinde boğa biçimli kaplar, boğa başı ve boğa boynuzuyla bezeli kadehler, boyun kısmı ve gövdesi boğa protomları ile kaplı vazolar, boğa figürlü mühür, pişmiş topraktan yapılmış boğa figürleri gibi çok sayıda boğa tasvirli eserlere rastlanmıştır.

¹ Sistrium: (Latince sistra) müzik enstrümanıdır. Antik dönemlerdeki Mısır ve Irak ile ilişkilidir. Bir sap ve U-şeklinde metal çerçeveden oluşur. 76'ya 30 cm ebatlarında pirinç ya da bronzdan yapılmazdır (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Sistrium>)

Hitit Eski Krallık Çağı'nda boğa figürlerinin görülmüş olduğu eserler kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Coğunlukla dinsel konuların işlendiği eserler, diğer çağlara göre büyük olarak işlenmiştir. Fırtına tanrısının iki boğasını betimleyen heykel şeklindeki kaplar ve kutsal mekânın betimlendiği kap, dinsel içerikli önemli örneklerdir.

Urartu Krallıklarında boğa süsleme olarak işlenmiştir. Gerek törensel içki kaplarında, gerekse kazanlarda ön plana çıkmaktadır. Törensel içki kaplarında boğa figürü, kabın sahibinin güçlü bir kişiliğe sahip olduğunu anlatmak amaçlı kullanılmıştır.

1. ANADOLU MEDENİYETLERİ MÜZESİNİN TARİHÇESİ

1.1. Müze Binalarının Yapısı

Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara Kalesi'nin güney doğusunda, Atpazarı olarak anılan iki Osmanlı yapısıdır. Bu yapılar Mahmut Paşa Bedesteni ve Kurşunlu Han'dır.

Mahmut Paşa Bedesteni, Fatih Döneminde baş vezir olan Mahmut Paşa tarafından 1464 – 1471 yılları arasında inşa ettirilmiştir. Bedestenin yapısı klasik tiptir. Ortada 10 kubbe ile örtülmüş dikdörtgen planlıdır. Üstü ise beşik tonozlarla örtülmüş 102 odadan oluşmaktadır. Orijinalde değerli kumaş ürünlerin saklandığı ve satıldığı bedestenin orta bölümünde anıtsal taş eserler ve küçük taşınabilir pişmiş toprak, taş heykeller ve renkli çanak çömlekler, mühürler, takılar, aletler sunum maksadıyla kullanılmaktadır (Anadolu Medeniyetleri Müzesi, s: 7).

Kurşunlu Han, Fatih Döneminde baş vezir olan Mehmet Paşa'nın İstanbul'daki imaretine vakıf olarak birinci yüzyılın ilk yarısında yaptırılmıştır. Han, ortasında avlu ve iki katlı odalardan oluşur. Alt katta 28, birinci katta 30 oda yer almaktadır. Han yapısı kütüphane, idari ofis, seminer salonu ve depo olarak kullanılmaktadır.

Yapının, güney kısımlarında bulunan bodrum “L” biçimindedir. Kuzey kısmında 11, doğu kısmında 9 ve girişinde karşılıklı 4 dükkân bulunmaktadır.

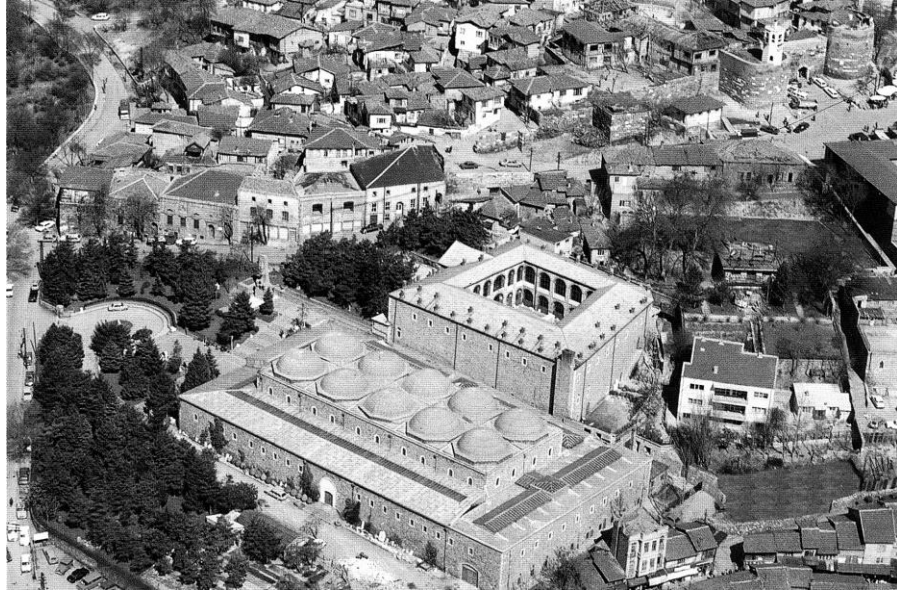
Bugünkü haliyle müze olan bu yapı 1881 yılında çıkan yangınla kullanılmaz hale gelmiştir (Temizer, 1979: 5, 6).

**Fotoğraf 1: 20. Yüzyıl Başlarında Müzenin Restorasyon Görünüşleri
(Anadolu Medeniyetleri Müzesi, s: 6)**

1.2. Müzenin Tarihçesi

Ankara’da ilk tarihi müze olarak düşünülen Anadolu Medeniyetleri Müzesi, 1921 yılında Kültür Müdürü, ünlü ressam Osman Hamdi’nin yeğeni Mübarek Galip Eldem tarafından Ankara’nın Akkale mevkiinde kurulmuştur. Atatürk’ün önderlik yaptığı çalışmalarda bir “Eti Müzesi” kurulma düşüncesiyle bölgelerde bulunan Hitit eserleri Ankara’ya gönderilmeye başlanmış ve bu nedenle bir müze binasına gerek duyulmuştur. Bu dönemde kullanılmayan Mahmut Paşa Bedesteni ve Kurşunlu Han’da, 1938 – 1968 yılları arasında restorasyon çalışmaları başlatılmıştır. 1940 yıllarında, Mahmut Paşa Bedestenindeki kubbeli mekânın onarımının tamamlanmasıyla bina, eserleri kabul edecek düzeye getirilmiştir. Eserler Alman Arkeolog H. G. Guterback başkanlığındaki bir heyet tarafından yerleştirilmeye başlanmıştır (<http://www.anadolumedeniyetlerimuzesi.gov.tr>).

Fotoğraf 2: Osmanlı Yapısı Olan Müzenin Üstten Görünüşü

(Anadolu Medeniyetleri Müzesi, s: 6)

Mahmut Paşa Bedesteni eserlerin sunumu için ziyaretçilere açılmış ve diğer bölümlerinde onarımlar 1943 yılında devam etmiştir. Bölümlerin onarım projesini Yüksek Mimar Macit Kural, ihaleden sonraki onarım işlerini ise Yüksek Mimar Zühtü Başar üstlenmiştir. Kubbeli mekânın çevresinde bulunan arasın restorasyonunu ve teşhir projesini Anıtlar Yüksek Mimarı İhsan Kıyğı hazırlamış ve uygulamıştır. 1968 yılında ise yine Kıyğı, arası kullanıma hazır hale gelmiştir (<http://www.anadolumedeniyetlerimuzesi.gov.tr>).

Anadolu Medeniyetleri Müzesi, hem tarihi eser hem de ziyaretçi sayısı bakımından ilk sırada yer almaktadır. Avrupa Konseyi'ne bağlı Avrupa Müze Forumu (European Museum Forum) tarafından 1997 tarihinde İsviçre'nin Lozan kentinde 68 müze arasından Avrupa Yılın Müzesi Ödülü'ne layık görülmüştür. Türkiye'de bu ödülü kazanan tek müzedir. 194.313 eserin bulunduğu müzede yalnızca 5.253 tarihi eser sergilenmekte, kalanlar ise depoda durmaktadır.

Günümüzde, Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nin yanı sıra özel müzelerin de sayılarının gün geçtikçe artması ile Türk müzeciliği, 160. yılında sadece eserlerin sergilendiği, depolandığı soğuk mekânlar olmaktan çıkmış; halkın eğitimi için ulusal ve uluslararası konferansların, seminerlerin yapıldığı, çeşitli sosyal ve kültürel

faaliyetlerin düzenlendiği, sergilerin açıldığı, bilimsel kazı ve yayınların yapıldığı, ülkemiz tanıtımına katkıda bulunan eğitim ve kültür kurumları haline gelmiştir.

Müzede Anadolu Arkeolojisi, Yontma Taş Çağından günümüze kadar, Osmanlı döneminin bu tarihi yapısında kronolojik sırayla sergilenmektedir.

Fotoğraf 3: Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nin Girişlerinden Görüntü
Ankara (Hülya Yalman, 2008)

Fotoğraf 4: Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nin Bahçesinden Görüntü
Ankara (<http://www.kultur.gov.tr>, 2012)

Fotoğraf 5: Anadolu Medeniyetleri Müzesinde Eserlerin Sergilendiği Bina, Ankara (<http://www.kultur.gov.tr>, 2012)

Fotoğraf 6: Müzenin Girişinden Görüntü, Ankara (<http://www.kultur.gov.tr>, 2012)

Fotoğraf 7: Müzede, Paleolitik Vitrininden Görüntü, Ankara (Hülya Yalman, 2008)

**Fotoğraf 8: Müzede, Neolitik Çağ, Çatalhöyük Evi Rekonstrüksiyonu, Ankara
(Hülya Yalman, 2008)**

**Fotoğraf 9: Müzede, Neolitik Çağ Bölümü, Ankara
(Hülya Yalman, 2008)**

Fotoğraf 10: Müzede, Kalkolitik Çağ Bölümü, Ankara
(Hülya Yalman, 2008)

Fotoğraf 11: Müzede, Eski Tunç Çağ Bölümü, Ankara
(Hülya Yalman, 2008)

Fotoğraf 12: Müzede, Asur Ticaret Kolonileri Çağı Bölümü, Ankara (Hülya Yalman, 2008)

Fotoğraf 13: Müzede, Hitit İmparatorluğu Çağı Bölümü, Ankara (Hülya Yalman, 2008)

Fotoğraf 14: Müzede, Frig Dönemi Bölümü, Ankara
(Hülya Yalman, 2008)

Fotoğraf 15: Müzede, Urartu Dönemi Bölümü, Ankara
(Hülya Yalman, 2008)

Fotoğraf 16: Müzenin Orta salonundan Bir Görünüm, Taş Kabartma Bloklar ve Heykellerin Bulunduğu Bölüm, Ankara (Hülya Yalman, 2008)

Fotoğraf 17: Müzenin İdari Bölümü, Ankara (Hülya Yalman, 2008)

**Fotoğraf 18: Müzede Eğitim İçin Hazırlanmış Atölye, Ankara
(Hülya Yalman, 2008)**

1.3. Atatürk ve Müze

Atatürk daha Cumhuriyet kurulmadan önce tarih ve kültürün maddi belgelerinin toplandığı ve sergilendiği müzelere büyük önem vermiştir. Her alanda olduğu gibi arkeoloji biliminde de dünyanın uygar ülkeleri düzeyinde olmayı hedef göstermiş ve hangi dönemde yaratılmış olursa olsun tüm kültür varlıklarına birer tapu senedi gibi sahip çıkılmasının gerekli olduğunu her fırsatta anlatmıştır.

Müzelerin birçoğunun kurulmasını sağlamıştır. Tarihi eski yapıların korunması ve onarımı, Anadolu’da arkeolojik millî kazıların başlatılması, müze ve tarih uzmanlarının yetiştirilmesi, bunları yetiştirecek fakültelerin açılması, Türk tarihinin, Türk dilinin bilimsel olarak araştırılmaları ve bunları yapacak kurumların kurulması Atatürk’ün yakın ilgisi ve sevgisinin eseridir (Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 1989: Sayı 16).

Atatürk, Ankara'nın 90 km ötesinde Sakarya Meydan Savaşının tüm hızı ile devam ettiği günlerde, Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nin temelini oluşturan bir Eti Müzesi istemesi ile işgalcilere “Biz müzemizi de kurduk, bir ulus olarak geliyoruz. Bu toprakların geçmişi de geleceği de bizim” diyerek, müzelerin bir ülkenin kalıcılığı için taşıdığı önemi vurgulamıştır (www.turkcebilgi.com/ataturk/ataturk-ve-muze.asp).

2. FİĞÜR KAVRAMI

2.1. Seramik Sanatında Figür ve Hayvan Figürü

Figür genel anlamda sanata konu olan herhangi bir nesne, betimlenen gerçek ya da hayal ürünü her türlü varlık ve varlıkların biçimidir.

Tarih boyunca sanat, figürü iki grupta toplamıştır. Birinci grupta insan ve insana benzer figürler, ikinci grupta ise insan figürünün dışında kalan nesneler ve hayvan figürleridir. İlk grubun gelişimi uzun bir süreç sonucunda Batı'nın klasik-figüratif sanatının esası olmuş, ikinci gruptakiler ise dünyanın her tarafında örnekleri görülen simgesel bir sanat haline gelmiştir (Eker, 2008: 30).

Sanat tarihinde figürler, anlatılan veya ortaya konan figürlerin çeşitliliği açısından son derecede önemlidir. Mağara duvarlarına kazınan resimlerin hayvanlar ile mücadele sahnelerini ve korkularını anlattığı, daha sonraki mücadelelerde bu şekillerin yol göstericiliğine başvurmak ve iletişimi sağlamak için yapıldığı düşünülmektedir (Güney, 2003: 51).

Hayvan Figürü, Tanrıça'nın doğaüstü sonsuz egemenliğini simgelemektedir. Figürler Anadolu'da duvar resimlerinde gelişerek hayvan üslubunun ilk belirleyicileri haline gelmiş, bu figüratif bezeme ile formlarda kullanılmaya başlanmıştır. Hayvan üslubunun oluşumunda kültürel yapıda mevcut olan çeşitli inançlarla ve davranışlarla biçimlenen hayvan kültürü, aynı zamanda hayvan ata inançlarına ait en büyük etkidir (Aktaş, 2003: 88).

Yerleşim mekânlarında tapınma amacıyla kilden tanrıça tasvirlerinin konulacağı küçük kutsal alanlar ayrılmıştır. Bu alanlar, eski tarihlerden bu yana gerek güç ve korunma, gerekse inanç nedeniyle toplumların sanat ve sosyal yaşamlarının bir parçası halini almıştır.

Figür kullanma eğilimi insanların içinde yaşadıkları topluluğun geçmişinde olduğu gibi günümüz seramik sanatçılarında da sıklıkla görülmektedir. Figür zaman

içinde sanatçının düşüncesine göre kimi zaman gerçekçi, kimi zaman soyutlanarak biçimlendirilmiştir. Seramik sanatında çağdaş anlamda hayvan ve insan figürünü ilk kullanan Füreya Koral bir söyleşide seramiklerinde bir heykel amacı güttüğünü ifade etmiştir (Sönmez, 2007: 114).

Fotoğraf 19: Füreya Koral, İlk Kadın Seramik Sanatçısı,
(www.biyografim.net)

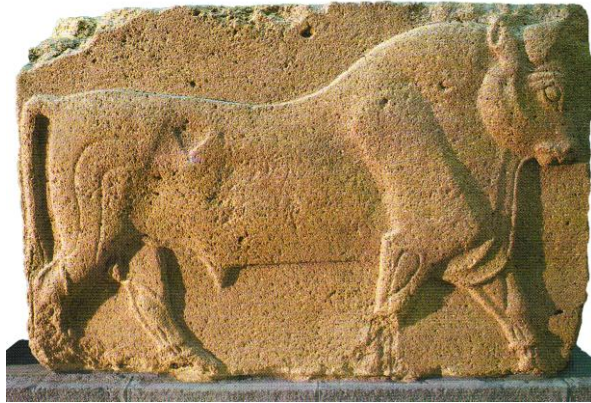
Anadolu, geçmiş çağlardan günümüze kadar birçok alanda önemli değerlere sahip, zengin bir kültür birikimine sahiptir. Anadolu’da yapılan arkeolojik kazılarda Paleolitik, Neolitik, Asur, Frig, Hitit ve Urartu uygarlıklarından kalma birçok seramik formlara rastlanmıştır. Bu dönemlerde pişmiş topraktan yapılmış hayvan biçimli törensel içki kapları, boya bezemeli üzeri çeşitli hayvan motifleriyle dekorlanmış pişmiş toprak çömlekler ve ritonlar gibi hayvan figürü merkezli seramikler yer almaktadır (Gürses, 1998: 23).

2.2. Boğa Figürü

Boğanın çağlar boyu doğurganlığı simgelediği ve hemen tüm kültürlerde işlendiği görülmektedir.

Anadolu'da Paleolitik dönemle beraber avcı toplayıcı ekonominin ihtiyaç ve korkularına yönelik ilk dinsel düşüncelere kaya resimlerinde rastlanmıştır. Bu düşünceler özellikle hayvansal bereket ve güce ihtiyaç duyulan boğada şekillenmiştir. Bu inanç Anadolu neolitik yerleşmelerinin hemen hepsinde farklı biçimlerde de olsa yoğun olarak aynı anlamda görülür. Buna karşın Paleolitik dönemde hayvancılığa yönelen erkekler, dini inançlarına göre hayvansal bereket gücünü boğa ile simgeleştirmişlerdir (Dökü, 2002: 6).

Boğa figürüne Anadolu'da yapılan arkeolojik kazılarda Paleolitik, Neolitik, Asur, Frig, Hitit ve Urartu uygarlıklarından kalma çok çeşitli seramik formlarda rastlanmaktadır. Her uygarlıkta, boğa figürüne farklı anlamlar ve farklı inançlar yüklenmiştir (<http://www.indigodergisi.com/72/kevser-yalcin.htm>).

Fotoğraf 20: Boğa Kabartması (Anadolu Medeniyetleri Müzesi, s: 186)

3. ANADOLU MEDENİYETLERİ MÜZESİNDE BULUNAN BOĞA FİĞÜRLÜ FORMLARIN İNCELENMESİ

3.1. Paleolitik Çağ ve Boğa Figürü

Yontma Taş ve Eski Taş olarak da bilinen Paleolitik Çağ, M.Ö. 2.000.000 - 10.000'ler arasında kalan dönem olarak bilinmektedir. Buzul devri yaşayan bu çağda zorlu hava koşulları nedeniyle insanlar, mağara ve kaya altı sığınaklarında barınan avcı ve toplayıcı topluluklar olarak bilinmektedir. İnsanlar henüz üretime geçmemiş, doğada avladıkları ve bulduklarıyla geçimlerini sürdürmüşlerdir. Erkekler avcılık yaparak, kadınlar da bitki toplayarak ve küçük hayvan avlayarak geçimlerini sağlamıştır (Akurgal, 2005: 3).

Paleolitik Çağ insanlık tarihinin en uzun dönemini oluşturmaktadır. Bu dönem alt, orta ve üst olmak üzere üç bölüme ayrılır. Alt Paleolitik Çağ'da iklim oldukça ılımlı geçerken Orta Paleolitik'te iklim iyice sertleşip buzullaşmaya başlamıştır. Bu dönemlerde insanlar yontu yöntemi ile birçok aletler yaparak avlanmada kolaylık sağlamışlardır. Çakmaktaşı, hayvan kemikleri ve ağaç gibi doğal maddelerden yapılan bu ilk aletlerin kullanılması aynı zamanda besinlerin parçalanması ve yırtıcı hayvanlardan korunmada da yararlı olmuştur. Ateş bu çağda bulunmuş ve çiğ yenemeyen besinlerin pişirilmesi ile ısınmada kullanmıştır (Sevin, 2003: 7).

Üst Paleolitik Çağ'da insanların bilişsel yönden geliştiği fark edilmektedir. Bu dönemde alet sayısının arttığı, insanların daha önce hiç gidilmemiş yerlere gittikleri ve buralarda hayatta kalmayı başarabildikleri görülmektedir. Ayrıca, mağara ve kaya sığınaklarının duvarlarına çizilen resimler yine bu çağın en belirgin özelliklerindendir. Resim ve kabartmaların en önemli özellikleri; figürlerin oldukça kaba hatlarla resmedilmesi, daha çok boğa figürlerinin kullanılması, parlak renklerin tercih edilmesi ve yatay bir hareketliliğe yer verilmesidir. Bu resim ve kabartmalarda sıklıkla karşılaşılan, boğaya mızrak atan ve elindeki baltayla üzerine koşan erkek figürleri, bu dönem insanların yaşamlarında, avlanan erkeğin ve avlanmanın

yerinin büyük olduğunu göstermektedir. Mağara insanlarında boğanın, üreme sırasında erkeğe kendi gücünden güç katacağı inancı bulunduğu düşünülmektedir.

Zamanla buzulların erimesi ve hava sıcaklıklarının artmasıyla, insanlar mağaralardan çıkıp toprak üzerine yerleşmek istemişlerdir. Yeni yerleşim yerlerini su kaynaklarına yakın yerlerde aramışlardır. Göçebe bir yaşam sürmeye başlamışlar, istedikleri özelliklere sahip yerler bulduklarında ise yerleşik hayata geçmişlerdir. Paleolitik Çağ'da kazandıkları birlikte yaşama ve doğa olaylarına karşı mücadele etme duygusu yerleşik hayata geçişi kolaylaştırmıştır.

3.2. Neolitik Çağ ve Boğa Figürü

Yeni Taş – Cilalı Taş olarak da bilinen Neolitik Çağ, M.Ö. 8.000 – 5.500'ler arasında kalan dönem olarak gösterilmektedir. İnsanlık tarihinde besin üretimi ve ilk yerleşik toplumların kurulmasıyla başlayan bu çağ, Çatalhöyük ve Hacılar gibi çağın iki önemli merkezinden ele geçen buluntularla tanınmaktadır. Neolitik dönemin en belirgin özellikleri insanın toprağı ekip biçmesi ile hayvanları evcilleştirmesi ve yavaş yavaş doğayı hâkimiyeti altına alması olmuştur (Zeki Eyüpoğlu, 1997: 20, 21).

Tarımın başlaması, insan topluluklarının üretime geçmesini ve daha birçok gelişmeyi de beraberinde getirmiştir. Artık beslenmek için av hayvanlarının peşinde göç etmeye veya tükenen bitkilerin yerine yenilerini aramaya gerek kalmamış, aksine uzun süre ekilen tohumların yetişmesini, üreyen hayvanların büyümesini bekleme gereğı doğmuştur. Bunun sonucu olarak da insanlar göçebe hayat tarzından yerleşik düzene geçmeye başlamışlardır.

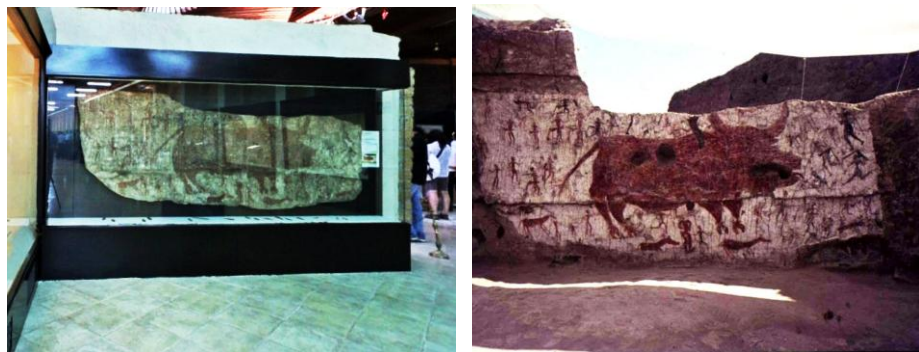
Yaşama biçiminin değişimiyle birlikte inanç sisteminde de değişiklikler ortaya çıkmıştır. Av ile ilgili sahneler unutulmuş; yerine üreme, çoğalma kaygısı ile ilgili olarak Ana Tanrıça inancı yaygınlaşmıştır. Ana Tanrıça yanında daha çok boğa ritüellerine rastlanmaktadır. Bu durumun ana tanrıça inancını bütünleyen ve erkeğı simgeleyen bir ayinle ilgili olduğu düşünülmektedir. Çünkü kadının üremesi nasıl toprağın üretkenliğı ile özdeşleştirilmiş ise toprak işlenirken de üretkenliğine katkıda bulunan boğa, kadının üremesine katkıda bulunan erkekle özdeşleştirilmiştir. Bazı

betimlemelerde ana tanrıçanın bir boğa doğurur biçiminde bulunduğu da görülmektedir.

Bereketin, gücün ve kuvvetin sembolü olan boğalara tapınma inancı, tapınak iç duvar ve platform kenarlarının, boğa başları ve boğa boynuzlarıyla süslenmesine neden olmuştur. Boğa başlarının bir kısmı üzerine sıvama yapılmış, bir kısmı ise hiçbir değişikliğe uğramadan aynen bırakılmıştır. Tüm dinsel yapım törenleri bu odalarda gerçekleştirilmiştir. Boğa başları ve boynuzlar, tanrıların hayvan biçiminde düşünen neolitik toplumlar erkek tanrının sembolüdür. Halkı kötülüklerden uzak tutarak koruduğuna inanılan bu kült objelerinden boğa boynuzu yaşamı, boğa başı ise ölümü simgelemektedir (Ülkekel, 1999: 37).

Çatalhöyük evleri taş temeller üzerine kerpiçten, tek katlı ve düz damlı olarak inşa edilmişlerdir. Evlerin en önemli özelliği duvarlarının boğa başlarıyla bezeli olmasıdır. Boğa başlarının bir kısmı kutsal alan olarak kullanılan bölümde yer almaktadır. Gerçek boğa başının kille sıvanması ile yapılmıştır (Mellaart, 2002: 45).

Konya Ovası'nda yer alan Çatalhöyük yerleşkesinde (M.Ö. 7400 – 6000) tapınak olarak kullanıldığı düşünülen 50 civarındaki yapının iç duvarlarında sıva üzerine kırmızı, siyah boyalarla yapılmış duvar resimlerine rastlanmıştır (Mellaart, 2003: 75, 100).

Fotoğraf 21: Boğa Avı Freski, Sıva Üzerine Boya Bezek, M.Ö. 6. Bin, Konya Çatalhöyük, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara. Envanter no: 79-105-65

Fotoğraf 22: Çatalhöyük, Tapınak Kalıntıları, Sıva Bezelı Boğa Başı, (Mellaart, 2001: 27)

Fotoğraf 23: Çatalhöyük, Tapınak Kalıntıları, Sıva Bezelı Boğa Başı, (Mellaart, 2001: 28)

Fotoğraf 24: Çatalhöyük, Sekiye Gömülü Boğa Boynuzları, (Mellaart, 2001: 24)

Evlerin pek çok köşesinde bulunan ve dini anlam taşıdığı düşünülen resim ve duvar kabartmaları, Çatalhöyük insanının güçlü dini duyguları olduğunun göstergesidir. Resim ve kabartmalar da yine büyük oranda boğa figürleridir. Ayrıca seki ve duvarlara, kilden plastik olarak biçimlendirilmiş boğa başları dizilmiştir.

Fotoğraf 25: Konya Çatalhöyük Evi'nin Müzedeki Rekonstrüksiyonu, Ankara

Fotoğraf 26: Konya Çatalhöyük Evi'nin, Müzedeki Rekonstrüksiyonun Detayı, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara

Fotoğraf 27: Ana Tanrıça Kabartması, Sıva, Çatalhöyük M.Ö. 6 binyıl ilk yarısı, Ankara, Yük. 112

Fotoğraf 28: Çatalhöyük, Tapınak Kalıntıları, Sıva Bezeli Boğa, Baş, Anadolu Medeniyetleri müzesi, Ankara. Envanter no: 79-366-65, 79-337-65, 79-335-65, 79-334-65.

3.3. Kalkolitik Çağ ve Boğa Figürü

MÖ. 5.500 – 3.000 yılları arasındaki süreci kapsayan Bakır Taş Çağı'na bakırın ilk kez kullanılmaya başlandığı dönem olduğu için Yunanca aynı anlama gelen “Kalkolitik Çağ” da denilmektedir (Akyıldız, 1984: 26).

Tarım, Kalkolitik Çağ insanları için yaşamsal öneme sahiptir. Geçmiş çağların tüketici insanını simgeleyen av olayından giderek kurtulan insan, gereksinimlerini kendi ürettikleri ile karşılamaya çalışmaya başlamıştır.

Bakırın kullanılmaya başlanması ile çakmaktaşı ve obsidyenden² yapılan aletlerde gerileme gözlenmektedir.

Avcılığa ilgi azaldıkça mağaraların ve evlerin duvarlarına yapılan av konulu resimlerin de bu çağda ortadan kalktığı görülmektedir. İlkel insan topluluklarının dinsel inançlarından kaynaklandığı sanılan bu resim yapma tutkusu, Bakır- Taş Çağı'nda daha çok sanatsal bir kişiliğe bürünüp duvarlara değil, çok gelişmiş biçimde çanak çömlek üstünde geometrik bezemeler biçiminde kendisini göstermektedir (Akyıldız, 1984: 27).

Dinsel inanışları konusunda fazla bilgi yoktur. Konutlar arasında herhangi bir kutsal yapıya rastlanmamıştır. Figürler çok az sayıdadır. Dönemin sonlarında ortaya çıkan stilize gövdeli mermerden bir idol türü, bir sonraki Erken Tunç Çağı'nın soyut figürlerine geçişi belirlemesi açısından dikkat çekicidir (Sevin, 2003: 89).

Kalkolitik Çağ'da boğa figürü işlenmemiştir. Çoğu formlarda tarımı anlatan geometrik figürlere rastlanmıştır (Akyıldız, 1984: 26, 27).

² Obsidyen: Doğal yollarla oluşan volkanik kökenli bir cam türüdür. Lavın hızlıca soğuması ve kristalleşmeye yetecek kadar zaman geçmeden donmasıyla oluşur (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Obsidyen>).

3.4. Eski Tunç Çağı ve Boğa Figürü

Kalay ve bakırın karışımından oluşan tunç, Kalkolitik Çağ'ın sonunda görülür. Tunç Çağı M.Ö. 3.000'lerde başlamıştır (Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Cilt: 3, 1997: 1516).

Tunç Çağı (M.Ö.3.000 – 1.200), Anadolu ve Trakya'da üç dönem halinde görölmektedir. Tarıma dayalı köy yaşamı, dört tekerlekli arabanın kullanılmaya başlandığı Eski (Erken Tunç/Bronz) Çağ (M.Ö.3000-2500); bronz alet kullanımının yaygınlaştığı, bölgeler arasında ticaret ve ekonominin geliştiğı, çömlekçi çarkı kullanılmasının yaygınlaştığı ve küçük kent devletlerinin kurulduğu Orta Tunç Çağı (M.Ö.2500-2000) (Aktüre, 1994: 98); etrafı surlarla çevrili yerleşmelerin görüldüğü, yazının kullanılmaya başlandığı, demiri işleme tekniğinin geliştiğı ve Hitit İmparatorluğu'nun kurulduğu Geç Tunç (Yeni Bronz) Çağı'dır (M.Ö 2000-1200) (Aktüre, 1994: 100).

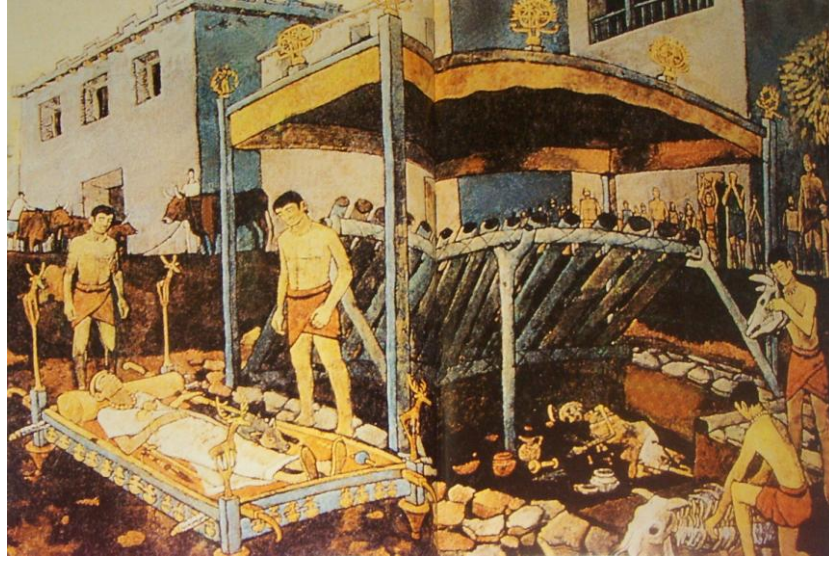
Eski Tunç Çağı'nda, Anadolu uygarlığının eriştiğı üst düzeye tanıklık eden önemli bir merkez Alacahöyük'tür. Burada keşfedilen zengin mezarlar, taş duvarlarla çevrili birer dikdörtgen oda biçimindedir. Ölü, hoker durumunda³, hediyeleriyle mezarın ortasına yerleştirilmiş, üzeri ağaç parçalarıyla örtölmüştür. Onun da üzerine toprak serilerek düz dam şeklinde sıvanmış ve bir ölü evi oluşturulmuştur.

Gömu töreninde kurban edilen boğa başları ve bacakları damın üzerine bırakılmıştır. Bu kurbanlar, ölü yemeğıyle ilgili görölmektedir (Akurgal, 2000).

Bu mezarlarda ele geçen hediyelerin en ilginçlerini geyik ve çoğunlukla boğa figürleri bulunan, son derece karmaşık, gelişmiş dökme ve dövme teknikleriyle yapılmış standart başlıklar ve sistrumlar oluşturmaktadır.

³ Hoker durumu: Bacaklar karına çekik durma şeklidir

(http://tr.wikipedia.org/wiki/Erken_Tun_Çağı).

Fotoğraf 29: Alacahöyük, Eski Tunç Çağı, Ölü Gömme Töreninden Temsili Görünüş, (Anadolu Medeniyetleri Müzesi, s: 68, 69)

Orta Karadeniz Bölgesi'nde geniş bir alana yayılım gösteren ve Eski Tunç Çağı'nın son evresinin boğa standartlarına Eski yapar, Horoztepe, Alışar ve Oyma Ağa gibi önemli yerleşmelerde rastlanır. Tunçtan yapılmış muhtelif şekildeki bu heykelciklerin bazılarının boğa boynuzları üzerine oturtuldukları görülmektedir. Tunç Çağı boyunca boğa tasvirleri standart başlıkları ile sınırlı kalmamış, pişmiş topraktan ve tunçtan yapılmış boğa heykelcikleri de yoğun olarak görülmüştür (Baltacıoğlu, 1995: 50).

Fotoğraf 30: Alacahöyük, Boğa Heykeli, Tunç, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara. Envanter no: 5973, Yükseklik: 37 cm

Fotoğraf 31: Törensel Sembol, Tunç, Anadolu Medeniyetleri Müzesi Rehberi, 1997: 71, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara. Envanter no: 15147, Yükseklik: 24 cm

3.5. Asur Ticaret Kolonileri Çağı ve Boğa Figürü

Tarih boyunca çeşitli kavim ve kültürlerle ev sahipliği yapmış olan Anadolu, M.Ö. 2000'li yılların başında, Yukarı Mezopotamya'dan, Orta Anadolu'ya ticaret yapmak amacı ile gelen Asurlu tüccarlar sayesinde tarihi devirlere girmiştir. Asur Ticaret Kolonileri Çağı olarak tanımlanan ve yaklaşık 200 yıl sürdüğü tahmin edilen bu devir Eski Anadolu kültür tarihi bakımından son derece önemlidir. Çünkü bu dönemde Anadolu halkı yazı ile tanışmış ve böylelikle Anadolu tarihi kayıtlara geçmiştir. Anadolu'nun tarihine ışık tutan en eski belgeler de bu devre aittir.

Asurlu tüccarlar önceleri Asur'a yakın bölgelerde ticarete başlamışlar, daha sonra bu ticaret ağını genişleterek Anadolu'ya kadar yayılmışlar ve burada ticaret kolonileri kurmuşlardır (Hansen, 1976: 366).

Asurlu tacirler Anadolu'da karum denilen dokuz büyük ticaret merkezi kurmuşlardır. Bu dokuz karum'un idare edildiği başkarum ise Kayseri yakınlarında bulunan Kültepe Kaniş'te olanıdır (www.ankarakalesi.com).

Çanak-çömlek işçiliğinde, bu çağda çarkın geliştirilmesi ve yeni şekillerin ortaya çıkması ile büyük bir gelişme sağlanmıştır. Bu çağın sanatında daha çok silindir ve damga mühürler, insan ve hayvan heykelcikleri, tanrıların kalıpla yapılmış kurşun küçük heykelcikleri, hayvan biçimli içki kapları vardır (Güvemli, 2005: 33).

Fotoğraf 32: Kabartmalı Çömlek, Pişmiş Toprak, Kültepe, MÖ. 18. yy. Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara. Envanter no: 183-7-74, Yükseklik: 42 cm.

Fotoğraf 33: Boğa Başı Kabartmalı Vazo. Pişmiş Toprak., Kültepe. MÖ 18. yy. Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara. Envanter no: 183-8-74, Yükseklik: 62 cm

Fotoğraf 34: Emziği Boğa Başı Meyvelik Biçiminde İçki Kabı. Pişmiş Toprak. Kültepe. MÖ 19. yy. Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara. Envanter no: 12220, Yükseklik: 46 cm.

Koloni Çağı'nın son evresinde Kültepe Pazar Yeri, Orta Anadolu'daki pek çok yerleşme yeriyle birlikte 1750 yıllarında bir yangınla son bulmuştur. Olasılıkla yerli beylerin bir iç hesaplaşması sonucu çıkan bu olaydan sonra Hitit Devleti belirmeye başlamıştır (Sevin, 2003: 158).

3.6. Eski Hitit ve Hitit İmparatorluk Çağı ve Boğa Figürü

Hititler, Anadolu'da önce beylikler halinde yaşamış (M.Ö. 2000-1660), sonra krallık kurarak (M.Ö. 1460-1190) büyük güç oluşturmuşlardır (Focus, 2006:6).

Farklı etnik kökenli toplulukların bir arada yaşadığı bu topraklarda Hititler kendilerini "bin tanrılı halk" olarak adlandırıyorlardı. Bu adlandırmanın temelinde ise yenilgiye uğrattıkları ülkelerin tanrılarını kendi tanrılarıymış gibi görüp, bu tanrılar adına da tapınak yaptırmalarıydı.

Hitit uygarlığı Anadolu’da yazılı tarihi bilinen en eski uygarlıktır. Başkent Hattuşaş anıtsal kapılarıyla altı kilometrelik bir surla çevriliydi. Kent, imparatorluğun yalnızca idari başkenti değil, aynı zamanda dini merkeziydi (Seeher, 2004: 62). Hitit İmparatorluğu, özgün bir uygarlık olarak günümüze pek çok eser bırakmıştır.

Günümüze ulaşan yazılı metinlerden anlaşıldığına göre, Hititler Anadolu’yu "Hatti ülkesi" ve orada oturanları da "Hatti Sakinleri" olarak adlandırmışlardır (Yıldız, 2001:3).

Anıtsal yapılar eski yerli tekniğin devamına tanıklık etmekle beraber, bu çağda malzemelerin boyları artmış, ölçüleri büyümüş, imparatorluğa yakışan anıtlar meydana getirilmiştir. Hitit İmparatorluğu döneminde, sanat eserlerinde önceleri bulunmayan yeni bazı özellikler görülür. Bunların başında büyük boy kabartmalar, heykeller ve ortostat⁴ şeklinde dik duran kabartmalı taşlar, Anadolu’da ilk defa bu çağda görülür. Çoğunlukla tanrı ve tanrıça betimlemeleriyle ön plana çıkmıştır (Dinçol, 1982: 113).

İmparatorluk Çağı’nda kap şekillerinin azaldığı ve teknikte bir gerileme olduğu görülür. Ancak dini işlevi olanların yapımına özen gösterilmiştir. Fırtına tanrısının iki boğasını betimleyen heykel şeklindeki kaplar ve kutsal mekânın betimlendiği kap, dinsel içerikli önemli örneklerdir.

⁴ Ortostat: Anıtsal yapılarda cephelerin alt kısımları “Ortostat” diye adlandırılan kabartmalı taş blok ve levhalarla kaplanmıştır. Bu yöntemle hem doğa şartlarından korunma, hem de süsleme amaçlanmıştır (<http://www.istanbul.edu.tr/Bolumler/guzelsanat/gechitit.htm>).

**Fotoğraf 35: Boğa Biçiminde İçki Kapları, Pişmiş Toprak, Boğazköy,
MÖ 16. Yy. Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara.
Envanter no: 107-233-64, 107-232-64, Yükseklik: 90 cm**

Hitit İmparatorluğu'nda boğa, Gök Tanrısı'nın hayvan biçimli halidir. Hurri ve Şerri adlı boğalar Fırtına Tanrısı Teşup'un boğalarıdır. Hurrice gün anlamındaki “şer” ve gece anlamındaki “hur” sözcüklerinden adını alan bu boğalar sanatta ve metinlerde daima yan yana görünürler. Boğa'nın Fırtına Tanrısı'nın sembolü olması, sanatta ve metinlerde sürekli olarak yer almasına neden olmuştur. Boğa tasviri, bazen doğrudan doğruya Fırtına Tanrısı'nın kült tasviridir. Tek başına tanrıyı simgeler (Akarsu, 2007: 68).

İlk olarak Neolitik toplumlarda görülen boğaya tapma inancı Hitit kültüründe de devam etmiştir. Hititlerin bir tarım toplumu olduğu düşünülürse en büyük tanrılarının sembolünün tarımda büyük iş gören, gücü, kuvveti ve bereketi temsil ettiği düşünülen bir hayvanın yani boğanın olması pek de yadırganacak bir durum değildir (Işık, 2003: 24).

Fotoğraf 36: Kutsal Evlenme Törenleri Sahneleri İşlenmiş Kabartmalı Vazo. Pişmiş Toprak, İnandık. M.Ö. 17 yy. ortaları, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara. Envanter no: 84-1-65, Yükseklik: 82 cm

Bu vazoda tanrıyı temsil eden boğa sunağına bir boğa kurban edilirken, bazı rahipler de sunu olarak boynuz taşırlar. Bütün bu verilere dayanarak İnandıktepe vazosunun ikonografisi bir bereket ritüeli olarak anlamlandırılabilir (Dökü, 2002: 15).

Fotoğraf 37: Boğa Başı Törenselle İcki Kabı, Pişmiş Toprak, Kültepe. M.Ö. 18-17. yy. Anadolu Medeniyetleri Müzesi. Ankara. Envanter no: 15016, Yükseklik: 14,5 cm

Fotoğraf 38: Boğa Başı Törenselle İcki Kabı, Pişmiş Toprak, Kültepe. M.Ö. 18-17. yy. Anadolu Medeniyetleri Müzesi. Ankara. Envanter no: 128-3-64, Yükseklik: 14,5 cm

**Fotoğraf 39: Boğa Biçimli
Törenselsel Kap, Pişmiş Toprak,
İnandık, MÖ. 17-16. yy.
Anadolu Medeniyetleri Müzesi.
Envanter no: 157-19-67,
Yükseklik: 31,4 cm.**

**Fotoğraf 40: Boğa Başı, Pişmiş Toprak,
Tokat. MÖ. 17-16. Yy. Anadolu Medeniyetleri
Müzesi. Envanter no: 8405,
Yükseklik: (Baş-Çene) 15,8 cm.**

3.7. Geç Hitit ve Boğa Figürü

Büyük Hitit Krallığı'nın başkenti Hattuşa'nın (Boğazköy), Deniz Kavimleri'nin büyük göç hareketleri sonucunda M.Ö. 1200-1190 yılları arasında tahrip edilmesinden sonra, Anadolu'da Hitit kültürü yok olmuştur. Buna karşılık M.Ö. 2000'in ikinci yarısı boyunca Hitit uygarlığının etkisine girmiş olan Güneydoğu Anadolu ile Kuzey Suriye'de Geç Hitit Krallıkları dönemi başlamıştır (Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Cilt: 1, 1997: 656).

Geç Hitit Çağı'nda Kargamış, Malatya, Maraş ve Zincirli gibi krallık merkezleri aynı zamanda birer sanat merkeziydi. Geç Hitit Çağı'nın asıl ünü kabartma heykel alanındaadır (Kuban, 1973: 26). Sanat, din ve krallığa bağlı olarak gelişmiştir. Günlük yaşamla ilgili kareler bile dinsel konuların anlatıldığı betimler içinde yer almıştır. Sanat eserlerinde betimlenen insan biçimli tanrıların, başlarında

üzerinde boğa boynuzlarının yer aldığı sivri külahlar taşıdığı görülür. Tanrıların başlıklarındaki boynuz sayısı ile tanrıların büyüklükleri arasında doğrudan bir bağ kurulmuştur. En çok boynuz, en büyük tanrının külahında betimlenmiştir.

Fotoğraf 41: Kral Sulumeli'nin Büyük Tanrı Önünde İbadeti, Bazalt, Malatya, M.Ö. 10-9. Yy, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara. Envanter no: 55a+b, Yükseklik: 86,2 cm.

“Boynuzlar bir tür rütbe işareti olmuştur. Küçük tanrıların külahlarında boynuz sayısı az, büyük tanrılarda ise çoktur. Örneğin İhtar'da ve oniki tanrının her birinde birer boynuz, Hattuşa'nın Gök Tanrısı'nda yalnız ön cephede olmak üzere altı, Hatti Ülkesi'nin Gök Tanrısı'nda ise külahın önde altı ve arka yüzünde beş tane olmak üzere onbir boynuz bulunmaktadır.” (Akurgal, 2005: 128)

Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde Geç Hitit sanatı taş eserlerde görülmektedir. Malatya yakınındaki Aslantepe şehrinin kapısını süsleyen kabartmalar ve iki aslan heykeli, geleneksel Geç Hitit öğeleri olarak bilinmektedir. Örneğin Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde, orta salonda kabartma ve heykeller bulundukları yerlerdeki duruşuna uygun olarak, yani bulundukları gibi düzenlenmiştir. Bunlar arasında en çok eseri bulunan Geç Hitit Beyliklerinin en önemlisi olan Kargamış'ın Fırat'a açılan ve onun içinde su kapısı denilen kapıya ait kabartmalar ve uzun duvar diye adlandırılan yerdeki kabartmalar, Kargamış'taki son Hitit sanatı için çok öğretici örneklerdir.

Fotoğraf 42: İnsan Başlı, Boğa Gövdeli Cinlerle, Aslan Başlı İnsan Gövdeli Cinler Kabartması, Kargamış, MÖ. 9. Yy. Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara. Envanter no: 9669, Yükseklik: 117 cm.

Eski Hitit Döneminde de, Büyük Hitit İmparatorluğu Döneminde de buldukları her fırsatta Hititlere karşı savaşan Asurlar, M.Ö. 700 yılında amaçlarına ulaşabilmişler, Geç Hitit Krallıklarını ortadan kaldırarak, buraları birer Asur eyaletine dönüştürmüşlerdir (Akyıldız, 1984: 57).

3.8. Frig Krallığı ve Boğa Figürü

M.Ö. 12. yüzyıl başlarında Güneydoğu Avrupa'dan gelen Ege göçleri ile Anadolu'ya giren Frigler, Anadolu'nun önemli kentlerini yakıp yıkmış ve Hitit İmparatorluğu'nu ortadan kaldırarak Anadolu'yu egemenlikleri altına almaya başlamışlar. Friglerin esas yerleşim bölgesi Gordion merkez olmak üzere, Sakarya, Afyon, Eskişehir, Kütahya'dan Kızılırmak'a, Ankara'dan Denizli'ye kadar olan bölgede güçlü bir uygarlık oluşturmuştur (Pekyaman, 2008: 4).

Friglerin ilk kralı ülkenin başkenti Gordion'a adını veren Gordias'tır. Birçok kaynaktan verilen bilgiye göre M.Ö. 750'den sonra siyasal topluluk olarak ortaya çıkan Frig Krallığı, Deniz Kavimleri'nin Anadolu'ya istilasıyla başlayan ve arkeoloji ve tarih bilimcileri için soru işaretleriyle dolu bir dönemdir (Işıklar, 2008: 9).

Gordias'tan sonra Frigler'in başına oğlu Midas geçmiştir. Midas uzun yıllar Frigler'in bilinen tek kralı olmuştur. Midas'ın ilk işi Frig tahtına geçtiği ilk yıllarda ülkenin en önemli düşmanı Asurlar'la barış yapmak olmuştur. Bu barışın amacı, ülkesine Güneydoğu'dan gelecek tehlikeleri önlemek ve batı ülkeleriyle dostça ilişkiler kurmaktır (Akyıldız, 1984: 64, 65).

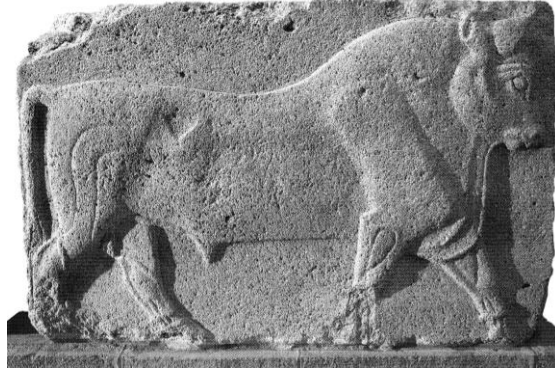
“Midas'ın ölümü hakkında Asur belgelerinde herhangi bir bilgi verilmemiştir. Buna karşılık antik batı kaynaklarında onun, Kimmerli istilacılara karşı aldığı yenilgiye dayanamayıp boğa kanı içerek intihar ettiği bildirilmektedir. Başkent Gordion'u yağmalayıp yıkan, Midas'ın ölümüne neden olan Kimmer istilasını için Eusebios, MÖ 696/695, S.J. Africanus ise MÖ 675 – 674 tarihini vermektedir. Bununla birlikte Frig Kimmer mücadelesi ile ilgili yazılı belge olmaması ve Gordion'da son yıllarda yangın tabakasından elde edilen radyokarbon tarihine bağlı olarak büyük yangının Kimmerler'e mal edilmemesi nedeniyle babası Gordios gibi efsanevi kral Midas'ında akıbeti şimdilik tarihin sırlarla dolu sayfalarında gizlidir.” (Tüfekçi Sivas, 2007: 11)

Kral şehrinde yaşamış olan Frig kral ailesi ve asil zenginler ölümlelerinden sonra üzeri büyük toprak yığintısıyla örtülü ardıç ve sedir ağaçlarıyla destek yapılmış mezar odalarında gömülürdü. Ölü tahta odaya yerleştirilip ölü hediyesi ile birlikte konulduktan sonra çatının üzeri büyük taş yığını ile örtülürdü.

Frigler, Geç Hitit ve Asur sanatının etkisinde kalmışlardır. Kabartmaları aslan, at, boğa, griffon⁵ ve sfenks⁶ kabartmalarıdır.

⁵ Griffon: Genellikle aslan vücutlu, kartal kanatlı ve kafalı mitolojik yaratıktır. Farklı betimlemelerinde hayvanın 4 ayağı da aslan ayağı, yalnız arka ayakları aslan ayağı veya tüm ayakları kartal ayağı olabilir (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Griffon>).

⁶ Sfenks: Kafası koç, kuş, veya insan, gövdesi ise uzanan bir aslan şeklini alan heykel (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Sfenks>)

Fotoğraf 43: Boğa Kabartması, Taş (Andezit), Ankara, M.Ö. 7. Yy. Başları, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara. Envanter no: 8906, Yükseklik: 104 cm.

Fotoğraf 44: Boğa İle Aslan Bıçimli Oyuncak, Ahşap, Gordion, P Tümülüsü, M.Ö. 8. Yy. Sonu – 7. Yy. Baş. Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara. Envanter no: 145-9-64, Yükseklik: 6,8 cm.

3.9. Urartu Krallığı ve Boğa Figürü

Urartular M.Ö. 860 - 580 yıllarında Van Gölü ve çevresinde bir devlet kurmuşlardır. Urartu'nun en eski kralı Lutibri'nin oğlu Sardur'dur. Bu devre içinde Urartular Geç Hititlerle birlikte Ortadoğu'nun en önemli merkezlerini ellerinde bulunduruyorlardı. Urartu Krallığı'nda da Hitit Devleti'nde olduğu gibi, krala bağlı devletler oluşturulmuştur. Bunlar krala haraç verip kendi bölgelerinde hüküm sürmüşlerdir (Akurgal, 2005: 247, 248).

Urartu Krallığı savaşçı niteliklerini kaybettiklerinde yok olmak zorundaydı. Bu sebeple, dinsel ve büyüsel güçlerin etkisinde erk ve güçlülüğün simgesi olarak

betimlenen aslan, kartal, yabanıl boğa, dağ keçisi, ejder ile birkaç hayvanın organlarının birleşmesi ile oluşan gerçek dışı yaratıklara, Urartu krallığının güç ve egemenliğini koruyucu semboller olarak yer verilmiştir (Ulusman, 1991: 11).

Urartular tanrılarını insan biçiminde betimlemişlerdir. En önemli tanrısı Haldi'dir. Haldi, savaşa hazırlanan kralı kutsayan tanrı olarak bilinirdi. Haldi'den sonraki tanrıları Teişaba'dır. Tanrılarının belirleyici hayvanları vardır. Urartu sanatında en çok betimlenen tanrılar Haldi ve Teişaba'dır. Tanrı Haldi aslan üzerinde duran insan olarak betimlenirken, Teişaba boğa üzerinde duran bir insan olarak betimlenmiştir.

Urartu Krallığı'nda ilk dönemlerde maden işçiliği hızla gelişmiştir. Bu işçilikle birçok önemli örnekler ortaya koyulmuştur. Mezarlarından çıkan madeni eşyalardaki işçilik son derece teknik ustalık gerektiren örneklerdir. Urartular savaşçı bir devlet olduğu gibi miğfer, kemerler, madeni kaplar yaparak, bunları kendi gereksinimleri dışında batı ülkelerine de satmışlardır (Ulusman, 1991: 11).

Fotoğraf 45: Üçayak Üzerinde Duran Tunç Kazan, Altıntepe. M.Ö. 8. Yy. Sonu-7. Yy. Başı, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara. Envanter no: 8823, Yükseklik: 51 cm.

Anadolu'da Neolitik Çağ'dan itibaren bereket ile ilişkili olan Ana Tanrıça kültürünü görmekteyiz. İnsanın toprakla olan ilişkisi, kadının doğurganlığı ve bereketliliği simgelemesi Paleolitik Çağ'a kadar takip edilmektedir. Ana Tanrıça'nın erki ve bereket gücü, kafatası kültü ile ifade edilen boğa boynuzları ile anlatılmaktadır. Özellikle dişi ve erkek bereketliliğini simgeleyen Ana Tanrıça - boğa ikilisi, Neolitik'ten Erken Tunç Çağı, oradan da Hitit Krallığı'na ve takipçilerinin dinlerine taşınmıştır (Cauvin, 2000: 25, 31).

4. BOĞA FİĞÜRÜ ÇALIŞMIŞ SANATÇILAR

4.1. Sadi DİREN

Fotoğraf 46: Sadi Diren- Özgün Seramik Formlar, <http://www.kuman-art.com/seramik/sadi-diren.html> (Erişim Tarihi: 29.04.2013)

Sanatçı eserlerinde konu olarak, Anadolu’da ve özellikle Hitit döneminde önemli yeri olan Fırtına Tanrısı ve onun kutsal hayvanı olan boğayı işlemiştir. Bereketi, gücü ve üremeyi simgeleyen boğa figürünü sanatçı çömlekçi çarkında üretmiştir. Geleneksel çömlekçi çarkını artistik çalışmalar için kullanan sanatçı, bulduğu özel sır reçete ve renkleriyle eserlerini sade, dingin ve çekici kılmayı başarmıştır.

Sanatçının yapmış olduğu boğa figürlü seramik heykeller incelendiğinde, törensel içki kaplarından yola çıkarak farklı boğa yorumlamalarına gittiği gözlenmektedir. Renkli ve dokulu sırlarla görsel anlatım dilini güçlendirmiş olsa da son dönem çalışmalarında sırsız heykelleri tercih etmiştir.

4.2. Bruno GAMBONE

Fotoğraf 47: Bruno Gambone - Özgün Seramik Formlar,
<http://www.brunogambone.it/eng/opere.asp?CatID=6> (Erişim Tarihi:
29.04.2013)

Serbest biçimlendirme tekniği kullanan sanatçının boğa heykelleri küçük olmasına rağmen, kütsel olarak ağır görsel doyurucu efektler sunmaktadır. Eserlerinde zengin kahverengi detaylandırma ile sarı sırları kullanmıştır. Bazı çalışmalarında astar kullanarak mat bir görünüm elde etmiştir.

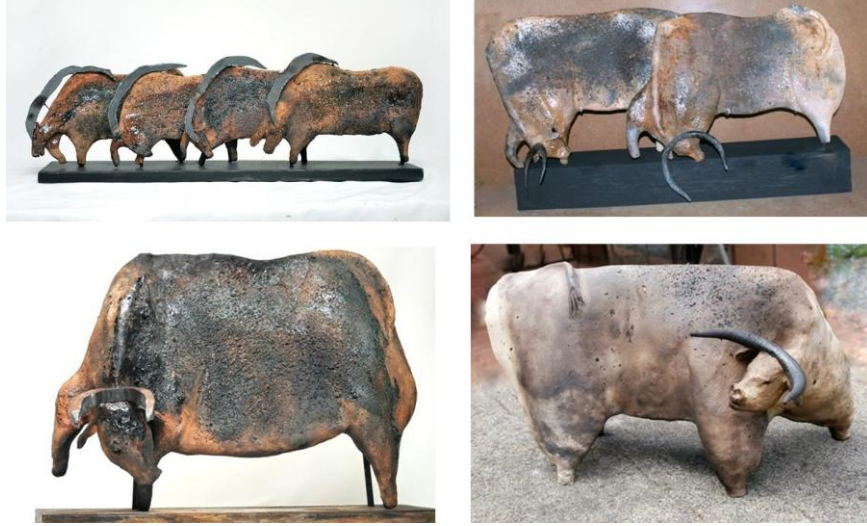
4.3. Emet EGEMEN ASLAN

Fotoğraf 48: Emet Egemen Aslan - Özgün Seramik Formlar,
<http://haberciniz.biz/kadin-sanatcidan-erkeklige-boynuzlu-yorum-bursa-768097h.htm> (Erişim Tarihi: 01.05.2013)

Anadolu kültürlerinde gücün, kuvvetin ve bereketin simgesi olan boğa başı ve boynuzun bugün de aynı kavramları ifade ettiğini düşünen sanatçının, bu iki sembolü günümüz seramik formlarına yansıttığı görülmektedir. Döküm ve serbest şekillendirme metotlarını kullanan sanatçı, pişirim tekniği olarak rakuyu tercih etmiştir.

4.4. Maria Ines FRESARD

Fotoğraf 49: Maria Ines Fresard - Özgün Seramik Formlar,
<http://www.imariafresard.com> (Erişim Tarihi: 02.05.2013)

Farklı boğa figürleri kullanan sanatçı çalışmalarında serbest şekillendirme ve plaka tekniğinin kullanmıştır. Boğa, sanatçıya göre güçlü ve savaşçı bir nitelik taşımaktadır. Çalışmalarında şamotlu kil kullanmıştır. İlk pişirimini yaptığı seramiklerini, daha etkili görünüm kazandırmak için ikinci pişirimde “çukur pişirimi” tekniğini kullanarak formlarda meydana gelen efektlerde kızılımsı ve siyah dokular elde etmiştir.

4.5. İlhan KOMAN

Fotoğraf 50: İlhan Koman - Özgün Seramik Formlar,
<http://www.galerinev.com/tr/sanatcilar/detay/13/ilhan-koman> (Erişim Tarihi:
03.05.2013)

Sanatçı, seramik çalışmalarında efsanevi yaratıklar ve boğa figürüne yer vermiştir. Biçimlerinde boğanın doğal hareketini yansıtmış, güçlü bir görüntü yerine sıradanlaştırılmış figürler yapmıştır. Doğal hareketleri canlandırdığı boğa çalışmalarında yine doğal rengini kullandığı kil ile bütünlük sağlamayı başarmıştır.

4.6. Houston CHANDLER

Fotoğraf 51: Houston Chandler - Özgün Seramik Formlar,
<http://www.antiquehelper.com/item/387269> (Erişim Tarihi: 02.05.2013)

Houston Chandler 1914 doğumlu Afrika kökenli Amerikalı sanatçıdır. Seramik dışında heykelle uğraşan sanatçının taş ve ahşap ağırlıklı eserleri bulunmaktadır. Bu çalışmasında geometrik formlarla boğa figürünü ortaya koymuştur. Sırlamada kahverengi tonlarını kullanarak boğanın rengini yakalamaya çalışmıştır. Sanatçının yapmış olduğu çalışmaları Atlanta Üniversitesi, Iowa Üniversitesi ve St. Louis Sanat Müzesi koleksiyonlarında bulunmaktadır.

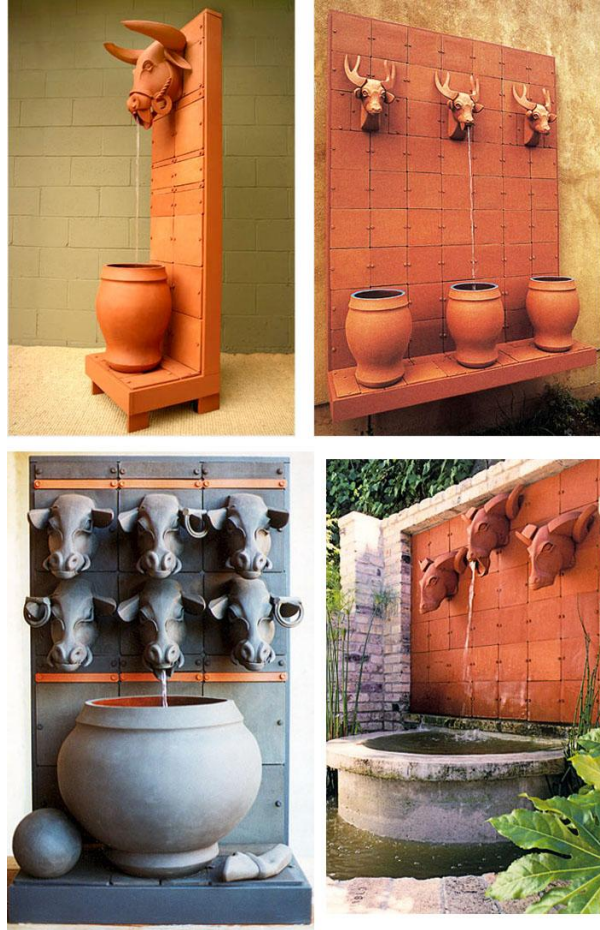
4.7. Sıtkı KARABULUT

Fotoğraf 52: Sıtkı Karabulut - Özgün Seramik Formlar,
<http://girlandkultursanat.com/2011/09/antik-kopya-eserler> (Erişim Tarihi:
 10.05.2013)

Müzelerin istekleri doğrultusunda çalışmakla birlikte, kendi yorumunu katarak orijinal antik eserler yapan sanatçılar Türkiye’de sayıca çok olmamasına rağmen pek tanınmamaktadır. Geleceğin antikasını üreten bu sanatçılardan emekli öğretmen Sıtkı Karabulut çalışmalarında boğa başlı törensel içki kabına ve boğa başlı kaplara yer vermiştir. Özellikle yapıtlarında müzelerdeki Frig, Hitit ve Osmanlı eserlerinden esinlenmiştir. Çalışmalarında turnet ve kalıp kullanmadan usta parmakları ile simit dolama ve çimdikleme metodunu uygulayan sanatçı, bıçak, ege ve parlatmak için siyah rötuş taşından yardımcı malzeme olarak faydalanmıştır.

4.8. Marilyn MACKENZIE

Fotoğraf 53: Marilyn MacKenzie - Özgün Seramik Formlar,
<http://www.marilynmackenzie.com/bull-fountain.html> (Erişim Tarihi:
 05.05.2013)

Marilyn MacKenzie, boğa formlarında çeşmeler yapmıştır. Çalışmalarını heyken tarzında gerçekleştiren sanatçı ağırlıklı olarak siyah ve kırmızı çamur kullananmıştır. Tek pişirim yaparak, boğa formlarındaki çeşmelerin bahçeyle bütünlük sağlamasına çalışmıştır.

Sembolik ya da mitolojik hayvanlardan esinlenerek, oluşturduğu çalışmalarında uyuma önem vermiştir.

4.9. Gus MCLAREN

Fotoğraf 54: Gus McLaren - Özgün Seramik Formlar, <http://www.mclaren-pottery.com> (Erişim Tarihi: 12.05.2013)

Avustralyalı karikatürist, ressam ve seramik sanatçısı Gus McLaren tasarladığı hayvan figürleri slip-döküm ile orijinal kalıplarda yapmaktadır. Boğaların kafa ve gövde kısmını ayrı kalıplar halinde çalışmıştır. Dökümden sonra kafasıyla gövdesini birleştirerek hareketi yakalamıştır. Dekor olarak renkli astarlarla geometrik şekiller kullanmıştır. Bazı çalışmalarında ajur tekniğini uygulayan sanatçı, sırlarında mavi tonlarını tercih etmiştir.

4.10. Helen DUNDO

Fotoğraf 55: Helen Dundo - Özgün Seramik Formlar,
<http://www.ceramicartswa.asn.au/gallery/helen-undo> (Erişim Tarihi:
 01.05.2013)

Sanatçı, çalışmalarında ifadeci yaklaşımıyla dikkat çekmiştir. Boğanın vücudunun ağırlığını ve yüzündeki görüntüyü çok iyi sergilemiştir. Çalışmalarında raku pişiriminin etkisiyle sırda oluşan çatlaklı yapı sayesinde deri kıvrımlarını çağrıştırmaktadır.

4.11. Marianna Von ALLESCH

Fotoğraf 56: Marianna Von Allesch - Özgün Seramik Formlar,
<http://www.1stdibs.com/creators/marianna-von-allesch> (Erişim Tarihi:
 03.05.2013)

Cam, seramik ve duvar panolarında kendini tanıtmış olan Marianna Von Allesch, figür çalışmalarında da özgün yorumlamalara yer vermiştir. Çalışmalarında ağırlıklı olarak parlak sır kullanmıştır. Bazı çalışmalarında çamurun doğal halini kullanıp, parçalı dekor uygulaması gerçekleştirmiştir.

4.12. Tülin AYTA

Fotoğraf 57: Tülin Ayta - zgn Seramik Formlar,
<http://www.tulinayta.com/?Page=SanatsalEtkinlikler&SubPage=Album> (Erişim
Tarihi: 30.04.2013)

Sanatçı boynuz eşitlemelerinde boynuzun estetik biçimi ve kıvrımları üzerinde durmuştur. alışmalarında görülen özgün formların çıkış noktası boğ a başı ve boynuzlardır. Boğ a başları, soyut boynuz formları ile anlatılmıştır.

5. BOĞA FİĞÜRLÜ ÖZGÜN SERAMİK ÇALIŞMALARIN ELE ALINIŞ SÜREÇLERİ

Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde bulunan boğa figürlü formlardan esinlenilerek yapılan çalışmaların çıkış noktası, lisans dönemimde Anadolu Medeniyetleri Müzesi tarafından gerçekleştirilen Müze Eğitim Projesi'ndeki görevim sırasında müzeye olan ilgimdir. Yine o dönemlerde çağdaş sanat tarihi dersinin de müze ortamında işlenmesi, ayrıntılara daha fazla dikkat etmemi sağlamıştır. İlkçağ Anadolu insanının yaptığı ve ürettiği sanatı olduğu gibi, yaşantılarının bir parçası olarak işlediğini görmekteyiz. Paleolitik Çağdan başlayan güçlü olma çabası diğer çağlara kadar devam etmiştir. Neolitik Çağda güç simgesinin boğa olması ve duvarların boğa figürleriyle bezeli olması ayrıntılarını daha iyi öğrenmemi sağlamıştır. Çalışmalarda boğanın müzede olduğu gibi sakin ve durağan görünümünü işlenmiştir.

5.1. Araştırma, Tasarım ve Uygulama Süreçleri

Ana form olarak boğa ve boğa boynuzundan faydalanılmıştır. Günümüz sanatına uygunluğu düşünülerek, oldukça sadeleştirilmiştir. Müzede bulunan boğa figürlerinden esinlenilerek oluşturulmuştur. Çalışma sürecinde toplanan teorik ve görsel bilgiler gerektiğinde uygulama çalışmalarında kullanılmıştır.

Tasarım aşamasına, düşünsel bir süreç olan eskizlerin uygulama yapılabilecek seviyeye getirilmesiyle başlanmıştır. Tasarım aşaması seramik çalışmaların oluşumunda en belirleyici aşamadır. Oluşturulan çizimlerden yola çıkılarak ölçülendirme yapıp uygulama aşamasına geçilmiştir.

Fotoğraf 58: Eskiz çalışmaları

Eskiz ve çizimler boğayı anatomik olarak daha yakından tanıma olanağı vermiştir. Bazı durumlarda boğanın ifadesi öfkeli ve savaşçı bir görünüm sergilerken bazı durumlarda ise sakindir. Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde bulunan boğa figürlerinde çoğunlukla sakin boğa figürleriyle karşılaşılmaktadır. Eskiz ve çizimlerde müzedeki formlardan esinlenilerek çizim yapılmıştır. Formların yapım teknikleri planlanarak uygulama aşamasına geçilmiştir.

Fotoğraf 59: Biçimlendirme Yöntemleri

Kullanılacak kil çeşidine, uygulamanın büyüklüğüne ve yapısına göre karar verilmiştir. Formlara monte edilecek boğa başları ayrı olarak çalışılmıştır. Uygulamalarda, kurutma aşaması ve rötuş işlemleri biten işlerin ilk pişirimleri denetimli fırın koşullarında yapılmıştır. İlk pişirimi yapılan çalışmaların biçimine uygun sırlar, farklı yöntem ve tekniklerle uygulanmıştır.

Fotoğraf 60: Sırlama Yöntemleri

Sırlanmış çalışmalar, sergilenecek duruma getirilmiştir. Görsel ve detay çekimleri yapılan çalışmalar tez içerisinde işleniş sırasına göre anlatılmıştır.

Fotoğraf 61: Sırlı Fırın Yükleme

5.2. Seramik Çalışmaların Yapım Aşamasında Kullanılan Yöntemler

Araştırma kapsamında, seramik çalışmaların ele alınış süreçlerinde belirli yöntemler kullanılmıştır. Uygulamaların biçimlendirilmesi, sırlanması ve pişirilmesi şeklinde olan aşamalar özgün bir şekilde anlatılmıştır. Çalışmalarda elle üretilen biçimlendirme teknikleri kullanılmıştır. Bu teknikler sırasıyla şunlardır: Fitol yöntemiyle biçimlendirme, plaka yöntemiyle biçimlendirme, çömlekçi tornasıyla biçimlendirme ve döküm yoluyla biçimlendirme.

5.2.1. Fitol Yöntemiyle Biçimlendirme

Fitil yöntemiyle biçimlendirme tekniğı çok eski çağlardan bu yana, çanak ve çömlek yapımında kullanılmaktadır. Plastik çamurun el ile belirli kalınlıklarda fitil şeklinde açılmasından dolayı fitil yöntemi adı ile anılmaktadır. Bu yöntemle yuvarlak ve köşeli formlar çalışılmaktadır. Bu teknik seri üretime uygun olmadığı için genellikle sanatsal çalışmalarda kullanılmaktadır.

Fitil yöntemi kullanılan uygulama çalışmalarda çamurun uygun nem oranında olmasına dikkat edilmiştir. Çamur, içinde hava kalmayacak şekilde yoğrulmuştur. Bir form elde etmek için öncelikle taban hazırlanmıştır. Açılan fitillerin kalınlığı, formun planlanan yüksekliği ile doğru orantılı olarak belirlenmiştir. Her birkaç sıra bitiminde, fitillerin üzerine çentikler atılmış ve çamurun sulandırılması ile hazırlanmış olan balçık malzemesi sürülmüştür. Çentikleme ve balçık sürme işlemi düzenli olarak sürdürülmüştür. Fitiller düz bir şekilde yükselecek olan formlarda bir alttakinin tam üstüne gelecek şekilde, yukarıya doğru genişleyecek formlarda bir alttakinin dış kenarına, yukarıya doğru daralacak formlarda ise bir alttakinin iç kısmına konularak kaynaştırılmıştır.

Fotoğraf 62: Fitil Yöntemiyle Biçimlendirme

Fotoğraf 63: Fitillerin kaynaştırılması

Fitillerin kaynaştırılmasında, formun şekline uygun kartlar ya da metal esnek aletler kullanılmıştır. Fitiller kaynaştıkça çalışmaya sağlamlık katmakta ve form estetik bir hal almaktadır.

Fotoğraf 64: Fitol Yöntemiyle Yapılan Uygulamalar

Fitol yöntemiyle biçimlendirilen uygulamalarda iri taneli ve pişme rengi pembe olan şamotlu kil kullanılmıştır.

5.2.2. Plaka Yöntemiyle Biçimlendirme

Plaka yöntemi ile dik kenarlı ve köşeli formlar yapılmaktadır. Bu yöntemle prizmatik şekiller oluşturmak da mümkündür.

Uygulamalarda şamotlu kil ve kırmızı kil kullanılmıştır. Düzlemsel bir form elde etmenin hedeflendiği bu teknikte kil, yoğrularak homojen kıvama getirilmiş ve kumaş üzerine konularak eşit kalınlıklarda iki çıta arasında merdane yardımıyla açılmıştır. Yapım aşamasında kilde hava kalmamasına özen gösterilmiş, bazı bölgelerde sıkıştırılarak çamurun oturması sağlanmıştır. Açılan plaka, hedeflenen formun uygun parçası olarak kullanılmıştır.

Yapılacak olan çalışmanın büyüklüğüne göre açılan plakalar el ve aletlerle biçimlendirilmiştir. Birleşim yerlerine çentik atılarak, kaynaştırma amacıyla balçık kullanılmıştır. Birleşim yerlerinin sağlam olması için dış ve iç kısımlarından ince fitil geçilerek kaynaşması sağlanmıştır.

Fotoğraf 65: Plaka Yöntemiyle Biçimlendirme

Uygulamalardan birisinde silindir form hazırlanmış, bu silindir formun üst kısımlarına elle şekillendirilen boğa kafaları yerleştirilmiştir. Diğer bir çalışmada ise hazırlanan plakanın alt kısımlarına gazete kâğıdı yerleştirilerek form yükseltilmiş, üzerine kil eklenerek göz, ağız, burun yapıp boğa başı elde edilmiştir.

Katman katman oluşturulan bir diğer formda ise şeritler halinde kesilen plakalar katlanılarak birleştirilmiş ve orta kısmına, elle şekillendirilmiş boğa boynuzu formu monte edilmiştir.

Fotoğraf 66: Plaka Yöntemiyle Yapılan Uygulamalar

5.2.3. Çömlekçi Tornasında Biçimlendirme

Torna, kile yuvarlak biçim vermeye yarayan çarklı tezgâhtan oluşmaktadır. Dönen çark üzerine konan kilin bir elin içten, diğer elin dıştan bastırılmasıyla merkeze getirilmesi sağlanır. Torna yaparken plastik kil kullanılması daha uygundur. Kil içinde sert parçacıkların olması, formun bir anda kesilmesine neden olabilir. Ayrıca bu taneler çömlek çeken kişinin ellerinin çizilmesine ve seri hareket etmesine engel olmaktadır. İyi yoğrulmamış kil, torna çekimi sırasında biçimsel deformasyona neden olabilir. Yine biçimsel deformasyonu ve aynı zamanda pişirim sırasındaki riskleri önlemek için kil içerisinde hava kabarcığı kalmaması sağlamalıdır.

Fotoğraf 67: Çömlekçi Tornasında Biçimlendirme

Şekil vermek için bir elle kilin ortasından parmak kalınlığında çukur açılır, diğer elle dıştan destek verilir. İki parmak arasında sıkıştırılan kil torna dönerken yukarıya doğru çekilir, bu durumda kil inceliyor belirli kalınlığa gelir. Formun oluşturulmasında en önemli araç ellerdir. Elin her hareketi formun şeklini belirlemektedir. Torna sırasında konsantrasyon kaybı, formdaki simetrinin kaybına neden olabilir. Bu nedenle dikkatli çalışmak diğer yöntemlere göre tornada daha önemlidir. Şekillendirilmesi tamamlanan form çarktan misina yardımı ile alt kısmından kesilerek alınır. Daha sonra son düzeltmeleri yapılan çalışma uygun ortamda kurutmaya bırakılır.

Fotoğraf 68: Çömlekçi Tornasında Biçimlendirilmiş Uygulamalar

5.2.4. Döküm Yoluyla Biçimlendirme

Kalıba uygunluğu olan çalışmalar tek ya da çok parçalı olarak alçıdan hazırlanan kalıplarla yapılır. Oluşturulacak çalışmanın alçı ya da kilden, dolu halde

çekirdeği yapılır. Çekirdeğin boyutlarına uygun tahtalarla kurgu hazırlanılır. Kurgu içerisinde çekirdeğin alçıdan kalıbı alınır. Çok parçalı kalıplarda birleşim yerlerine oyuklar açılır. Bu oyuklar, döküm sırasında kalıpların birbirine kilitlenmesini sağlamaktadır. Döküm yapılmadan önce alçı kalıpların yeteri kadar kuruması gerekmektedir. Yeteri kadar kuruyan kalıplarda döküm çamurunun emilimi hızlı gerçekleşecek ve çalışmanın kalıptan ayrılması kolay olacaktır.

Alçı kalıplara akışkan kıvamlı döküm kili doldurulur. Döküm kilinin homojen karıştırma işlemi için mikserler kullanılmaktadır. Kilin sızmamaması için kalıplar kalın lastiklerle sıkıca birleştirilir. Kalıba dökülen kil bir süre alçı tarafından emileceği için döküm kiline düzenli olarak ekleme yapılır. Bu işlem formun kalınlığı elde edilene kadar sürdürülür.

Fotoğraf 69: Döküm Yoluyla Biçimlendirme

Alçı kalıbın döküm kili içerisindeki suyu çekmesiyle kalıbın iç yüzeyine yakın kısımlarda sertleşme gerçekleşir. Uygun kalınlığa ulaşıldıktan sonra içinde olan döküm kili boşaltılıp süzülmesi için ters bırakılır. Kalıptan çıkarılabilecek sertliğe gelen form yavaş ve itinalı şekilde çıkartılır. Çıkan formda ki hatalar düzeltilip uygun ortamda kurumaya bırakılır.

Fotoğraf 70: Döküm Yoluyla Biçimlendirilmiş Uygulamalar

5.2.5. Sırlama ve Pişirim

Sırlama ve pişirim işlemleri, birlikte yürütülen iki önemli üretim aşamasıdır. Sırlama işleminde çalışmaya uygun sırlama yöntemini kullanmak sonucu etkiler. Pişirim işlemi iki aşamada gerçekleşir: Bisküvi pişirimi 950 °C – 1000 °C arasında, sır pişirimi ise hammaddenin erime sıcaklığına göre değişen sıcaklıklarda yapılmaktadır. Kullanılacak sırn erime sıcaklığının tespit edilmesi için deneme pişirimi yapılır.

Çalışmalara işlenen dekorun vurgulanması için pigment boyalar ve oksitler kullanılır. Boyanın sürüldükten sonra silinmesi yani sür-sil yöntemi kullanılarak boya ile birlikte kilin renginin de görünmesi sağlanabilir. Bu yöntem şeffaf sır ile birlikte daha etkili bir şekilde kullanılır.

Sırlama işlemi fırça, daldırma ya da püskürtme yöntemleriyle yapılabilir. Önceden boyama yapılmış işlerde, boyanın dağılmasına neden olmamak için kompresör ile püskürtme yöntemi uygundur. Diğer durumlarda sır kalınlığına dikkat edilerek fırça ya da daldırma yöntemi kullanılabilir.

Fotoğraf 71: Sırlama

Fotoğraf 72: Pişirim

5.3. BOĞA FİGÜRLÜ ÖZGÜN SERAMİK ÇALIŞMALARIYLA İLGİLİ AÇIKLAMALAR

5.3.1 Çalışma 1

Fotoğraf 73: Çalışma 1, Büyük Boğa: (9x25x8 cm), Orta Boy Boğa: (8x23x6 cm), Küçük Boy Boğa: (6x20x5 cm)

Kullanılan malzeme: Şamotlu kil, yağ lekeli sır.

Biçimlendirme yöntemi: Plaka yöntemiyle biçimlendirme, elle şekillendirme.

Pişirim: İlk pişirimi 950 °C, sırlı pişirimi 1050 °C.

Boğa figürlü içki kaplarından esinlenilerek yapılan bu çalışma, üç ayrı figür olarak ele alınmıştır. Plaka yöntemiyle biçimlendirilmiştir. Açılan plakalar üzerine boğa figürü çizilmiş, fazla kil parçaları kesildikten sonra plakalar katlanmıştır. Tahta aletlerle vurularak form oluşturulmaya çalışılmıştır. İçki kabı görüntüsünden çıkartılarak işlevsellik geri plana atılmıştır. Yüzeylerinde farklı dokular oluşturulmuştur. Çalışmada kullanılan yağ lekeli sırların belirli bölgelerde sürülüp silinmesiyle üzerindeki dokular ortaya çıkartılmış, bu şekilde parlaklık ve matlık efektleri oluşturulmuştur.

5.3.2. Çalışma 2

Fotoğraf 74: Çalışma 2, Büyük Boğa (45x40x8 cm), Küçük Boğa (38x35x8 cm)

Kullanılan malzeme: Şamotlu kil, yağ lekesi sır.

Biçimlendirme yöntemi: Plaka yöntemiyle biçimlendirme, elle şekillendirme.

Pişirim: İlk pişirimi 950 °C, sırlı pişirimi 1050 °C.

Çatalhöyük evlerinin dinsel bölümlerinde görülen üzeri sıvalı boğa başlarından hareketle oluşturulmuştur. Çatalhöyük'teki boğa başları ve boynuzları geometrik ve soyut bir anlam yüklüyken, bu çalışmada boğa figürü somut hale getirilmeye çalışılmıştır. İki farklı boyutta, serbest şekillendirme yöntemi ile biçimlendirilen boğa başları şamotlu kil ile çalışılmıştır. İlk pişirimden sonra, çalışmada yağ lekesi sırları kullanılarak, 1050 °C fırında sırlanmıştır.

İki form biçimsel olarak benzer tutularak bütünlük sağlanması hedeflenmiş, boy farkı ile hareket katılması istenmiştir. Çalışmanın eskitme görünümüne uygun ipler kullanılmıştır. Boynuzları ayrı çalışılmış ve sırlama aşamasından sonra birleştirilmiştir.

Boğa figürünün yüz ifadesi sert ve donuktur. Yüzde sırnın belirli yerlerinin silinmesiyle görünümüne bir yumuşatma katılmıştır. Çalışma, Çatalhöyük evlerindeki sıvalı boğa başlarından esinlenilerek duvara asılmıştır. Yağ lekesi sırnın farklı kalınlıklarda kullanılmasıyla eskitme etkisi verilmiştir.

5.3.3. Çalışma 3

Fotoğraf 75: Çalışma 3 (35x35x26 cm)

Kullanılan malzeme: Şamotlu kil, metalik sır.

Biçimlendirme yöntemi: Fitil yöntemiyle biçimlendirme, elle şekillendirme.

Pişirim: İlk pişirimi 950 °C, sırlı pişirimi 1150 °C.

Urartu Krallığı'nda Altın-tepe'de bulunan ve kulp yerlerinde dört boğa başı olan bakır ve kalayın karışımından elde edilen tunç kazanın temsilidir. Şamotlu kilden yapılan çalışmada aynı şekilde dört adet boğa başı kullanılmıştır. Boğanın vücudu, kazan yüzeyine kazınarak oluşturulmuştur. Metalik sır kullanılarak kazılardan çıkan tunç kazan görünümünün elde edilmesi hedeflenmiştir. İlk pişiriminden sonra metalik sır kullanımından dolayı 1150 °C fırında pişirilmiştir.

Müzede metal uçayak üzerinde durmakta olan tunç kazan ağza doğru genişlerken, yorumlama sırasında daralan bir form tercih edilmiştir.

Çalışmada fitil yöntemi kullanılarak form oluşturulmuştur. Boğa başları ayrı çalışılıp monte edilmiştir. Kazana bir farklılık katan boğa başları, sakin boğayı temsil etmektedir.

5.3.4. Çalışma 4

Fotoğraf 76: Çalışma 4 (18x16x16 cm)

Kullanılan malzeme: Kırmızı kil, beyaz döküm kil, şeffaf sır.

Biçimlendirme yöntemi: Çömlekçi tornasıyla biçimlendirme, elle şekillendirme, kazıma tekniği.

Pişirim: İlk pişirimi 950 °C, sırlı pişirimi 1050 °C.

Küresel biçimde tasarlanan bu çalışma çömlekçi tornasında biçimlendirilmiştir. Kırmızı kil kullanılmış, deri sertliğindeyken üzerine beyaz döküm kili sürülmüştür. Hazırlanan desen, çalışma üzerine sivri uçlu aletle kazınarak aktarılmıştır. Kazınan bölgede kırmızı kilin ortaya çıkmasıyla boğa deseni elde edilmiştir. 950 °C bisküvi pişirimi yapıldıktan sonra desenli kısımlar kırmızı, diğer bölgeler beyaz olmuştur. Üzerine kompresör ile şeffaf sır püskürtülüp 1050 °C fırında pişirilmiştir.

5.3.5. Çalışma 5

Fotoğraf 77: Çalışma 5 (21x19x14 cm)

Kullanılan malzeme: Şamotlu kil, efektli sır.

Biçimlendirme yöntemi: Çömlekçi tornasıyla biçimlendirme, elle şekillendirme.

Pişirim: İlk pişirimi 950 °C, Sırlı pişirimi 1050 °C.

Kâse formunda oluşturulan çalışma, şamotlu kil kullanılarak çömlekçi tornasıyla biçimlendirilmiştir. Boğa başı elle şekillendirilip, kil nemli kıvamdayken monte edilmiştir. Gövde üzerine fitille bir kuyruk yerleştirilerek, kâse ile boğa başı arasında bütünlük sağlanması hedeflenmiştir. Efektli sır kullanılarak formda renk geçişi sağlanmıştır.

5.3.6. Çalışma 6

Fotoğraf 78: Çalışma 6 (26x13x13 cm)

Kullanılan malzeme: Şamotlu kil, efektli sır.

Bıçimlendirme yöntemi: Plaka yöntemiyle bıçimlendirme, elle şekillendirme.

Pişirim: İlk pişirimi 950 °C, Sırlı pişirimi 1050 °C.

Plaka tekniği kullanılarak oluşturulan silindir form üzerine boğa kafaları yerleştirilmiştir. Elle şekillendirilen boğa kafaları modüler olarak tasarlanmıştır. Form üzerine yerleştirilirken isteğe bağlı tek ya da çift kullanılabilmesi amaçlanmıştır. Boğa başlarının birbirine dönük ya da dışa dönük şekilde monte edilmeleri, farklılık oluşturabilmektedir. Alt silindir gövdede efektli sır kullanılmıştır. Kafalarda ise sadece pigment boyalarla göz ve ağız çevreleri belirginleştirilmiştir.

5.3.7. Çalışma 7

Fotoğraf 79: Çalışma 7 (24x34x34 cm)

Kullanılan malzeme: Şamotlu kil.

Biçimlendirme yöntemi: Fitol yöntemiyle biçimlendirme, elle şekillendirme.

Pişirim: İlk pişirimi 950 °C.

Urartu Krallığı'nda Altıntepe kazılarında ortaya çıkan dinî ritüel kazanlarından esinlenilerek yapılmıştır. Fitol yöntemiyle biçimlendirilip yuvarlak form çalışılmıştır. Çalışmada pişme rengi pembe olan şamotlu kil kullanılmıştır. Boğa kafaları ayrı çalışılıp pişirim yapılmadan önce monte edilmiştir. Form pürüzsüz hale getirilerek uygun ortamda kurumaya bırakılmıştır. Kuruyan çalışma 950 °C fırında pişirilmiştir. Kilin kendi doğal rengiyle bırakılmıştır.

5.3.8. Çalışma 8

Fotoğraf 80: Çalışma 8 (17x22x8 cm)

Kullanılan malzeme: Şamotlu kil, efektli sır.

Biçimlendirme yöntemi: Plaka yöntemiyle biçimlendirme, elle şekillendirme.

Pişirim: İlk pişirimi 950 °C, Sırlı pişirimi 1150 °C.

Çalışmada boğanın boynuzu vurgulanmıştır. Plaka yöntemi ile elde edilen katmanlar kıvrımlı şekilde katlanarak, boğanın alın bölgesi biçimlendirilmeye çalışılmıştır. Boğa boynuzu ayrı çalışılmış olup, pişirim öncesinde birleştirilmiştir. Boğanın kırmızıya olan duyarlılığı, efektli sırla kalın atılan kısımlarında elde edilen kırmızı etkisiyle verilmeye çalışılırken, aynı zamanda kan etkisi verilerek boğanın savaşçı kimliğinin vurgulanması istenmiştir. Sırla oluşturulan kırmızı renk sadece orta bölümde görülmektedir.

Boğa başının soyutlanmasıyla elde edilen çalışma şamotlu kil kullanılarak gerçekleştirilmiş ve 1150 °C fırında pişirilmiştir.

5.3.9. Çalışma 9

Fotoğraf 81: Çalışma 9 (28x12x12 cm)

Kullanılan malzeme: Şamotlu kil, efektli sır, yağ lekeli sır.

Biçimlendirme yöntemi: Plaka yöntemiyle biçimlendirme, elle şekillendirme.

Pişirim: İlk pişirimi 950 °C, Sırlı pişirimi 1050 °C.

Plaka yöntemiyle biçimlendirilen ve silindir üzerine üç boğa kafası monte edilen bu çalışmada, gövdede açık tonlarda efektli sır kullanılmıştır. Boğa kafalarını vurgulamak için eskitme görüntüsü elde edilmek istenmiştir. Silindir formunun iç kısmına ince sır atılmıştır. İnce atılan sır pişirimden sonra koyu kırmızı tonunu almıştır. Kalın atılan sır ise açık kahveye yakın bir renk oluşturmuştur. Boğa kafaları boyun bölgelerinden soğuk silikon ile gövdeye monte edilmiştir.

5.3.10. Çalışma 10

Fotoğraf 82: Çalışma 10 (42x22x21 cm)

Kullanılan malzeme: Şamotlu kil, kahverengi pigment boya, şeffaf sır.

Biçimlendirme yöntemi: Fitol yöntemiyle biçimlendirme, kazıma tekniği.

Pişirim: İlk pişirimi 950 °C, Sırlı pişirimi 1050 °C.

Eski Hitit seramiklerinde dinsel konulu vazolara rastlanılmaktadır. Bunlardan biri de kutsal evlenme törenleri sahneleri işlenmiş kabartmalı İnandık vazosudur. Vazoya bakıldığında, üzerindeki kabartmalarda bir boğa heykeli ve boğayı hançerleyen bir erkek figürü göze çarpmaktadır. Kutsal törenlerde kurban kesme geleneğinin uzandığı tarihleri gösteren bir kalıntıdır.

İnandık vazosundan esinlenilerek yapılan çalışmada boğa figürü vurgulanmıştır. Bütünlük sağlaması için geometrik işaretlere yer verilmiştir. Dekorların öne çıkması için kahverengi pigment boya ile sür sil yöntemi uygulanarak, kazınan dekorların arasına koyu renklerin girmesi sağlanmıştır. Şeffaf sır ile vazoya parlaklık katılmıştır.

İnandık vazosunda olduğu gibi bu çalışmada da kulp kullanılmıştır. Çalışmadaki kulplar yuvarlak halka şeklinde tasarlanmıştır. Kulplarla bütünlük

sağlaması amacıyla, kapağın tutacak kısmı da halka şeklinde tasarlanmıştır. Şamotlu kil ile yapılan çalışma 1050 °C fırında pişirilmiştir.

5.3.11. Çalışma 11

Fotoğraf 83: Çalışma 11 (10x7x6 cm)

Kullanılan malzeme: Şamotlu kil, siyah pigment boya, şeffaf sır.

Biçimlendirme yöntemi: Elle şekillendirme.

Pişirim: İlk pişirimi 950 °C, Sırlı pişirimi 1050 °C.

Eski evlerde kapı çalmak için kullanılan tokmaklar, her geçen gün azalmakta ve tarihi evlerle birlikte yok olmaktadır. Sanatsal bir görüntüye sahip olan bu tür aletler zamanla unutulmaya yüz tutmuştur. Kapıları süsleyen bu formların Anadolu'da hayvan figürlerinin şekillendirilerek yapıldığı bilinmektedir. Her bir hayvan formu anlam taşıdığı gibi ev halkını simgelemektedir.

Bu düşünceden yola çıkılıp serbest şekillendirme yapılarak oluşturulan boğa kafasına, işlevsellik katılmıştır. Şamotlu kil ile içi boş çalışılmıştır. Çalışma ahşap bir form üzerine monte edilecek şekilde tasarlanmıştır. Üst kısmından metal bir halka geçirilerek asılabilmesi hedeflenmiştir.

5.3.12. Çalışma 12

Fotoğraf 84: Çalışma 12 (7x5x4 cm)

Kullanılan malzeme: Şamotlu kil, siyah pigment boya, şeffaf sır.

Bicimlendirme yöntemi: Elle şekillendirme.

Pişirim: İlk pişirimi 950 °C, Sırlı pişirimi 1050 °C.

Şamotlu kil kullanılarak yapılan bu çalışmada, üç boğa kafası aynı boyutta ama farklı yüz ifadeleri kullanılarak çalışılmıştır. Elle şekillendirilmiş ve içi boş olarak yapılmıştır. Eskitme görünümü vermek için siyah pigment boya ıslak sünger yardımıyla uygulanmıştır. Belirli yerler silinerek görüntü ön plana çıkartılmıştır. Şeffaf sır kompresör ile püskürtülerek 1050 °C fırında pişirilmiştir.

5.3.13. Çalışma 13

Fotoğraf 85: Çalışma 13 (15x22x11 cm)

Kullanılan malzeme: Döküm kili, efektli sır.

Biçimlendirme yöntemi: Döküm yoluyla biçimlendirme.

Pişirim: İlk pişirimi 950 °C, Sırlı pişirimi 1050 °C.

Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde bulunan törensel içki kaplarından esinlenilerek yapılmış bir reproduksiyon çalışmasıdır. İlk olarak kırmızı kille dolu olarak çalışılmıştır. Daha sonra hazırlanan dolu çalışmanın, tahta kurgular düzenlenerek alçı kalıbı alınmıştır. Kalıbı alınan çalışmanın formu, döküm kili kullanılarak oluşturulmuştur. Fitil ile boynuz formu verilerek, kafa üzerine monte edilmiştir. İki gövde olarak tasarlanan boğa figürlü içki kabının döküm ağzı alttan yapılmıştır. Kullanım amacı güdülmemiştir. Efektli sır kullanılarak renk geçişleri sağlanmıştır.

5.3.14. Çalışma 14

Fotoğraf 86: Çalışma 14 (17x16x10 cm)

Kullanılan malzeme: Döküm kili, efektli sır.

Biçimlendirme yöntemi: Döküm yoluyla biçimlendirme.

Pişirim: İlk pişirimi 950 °C, Sırlı pişirimi 1050 °C.

Hitit seramiklerinde kullanılan boğa figürlü kaplar çok çeşitlilik göstermektedir. Bu çalışma, Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde İnandık kazılarında ortaya çıkan boğa figürlü törensel içki kabından esinlenilerek yapılmıştır. Çalışma ilk olarak kırmızı kil ile dolu olarak çalışılmıştır. Daha sonra alçı kalıbı alınıp, döküm yoluyla biçimlendirme tekniği kullanılarak form oluşturulmuştur. Boğanın ağız kısmı ve içki kabının ağız kısmı uzun yapılarak farklı yorum katılmıştır. Kalıptan çıkartılan boğanın boynuzları fitil yöntemiyle elle şekillendirilerek kafaya monte edilmiştir. Düz formlara sahip olan boğa figürüne kuyruk eklenmemiştir. Efektli sır kullanılarak renk geçişi sağlanmıştır.

SONUÇ

Tez kapsamında, Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde bulunan boğa figürlü kaplar araştırılmış ve konuyla ilgili yapılacak seramik çalışmalar için esin kaynağı olarak seçilmiştir. Araştırmaya müzenin tarihçesi ve boğa figürlü kaplarla ilgili bilgi ve dokümanlar toplanarak başlanmıştır. Müze'de yer alan buluntuların dönemleri sırasıyla incelenmiş, her dönemde boğa figürünün kullanımı araştırılmıştır. Ancak boğa figürlü seramik kaplardan Paleolitik ve Urartu Krallığı arasındaki dönem buluntuları incelenerek çalışmalar bunlar üzerinde yoğunlaşmıştır.

Bu araştırmanın amacı Anadolu Medeniyetleri Müzesinde bulunan boğa figürlü seramik kapların kronolojik incelenmesi ve Paleolitik Çağ ile Urartu Krallığı arasındaki döneme ait bilgileri teorik ve görsel dokümanlarla arşivlemektir. Bu bilgiler doğrultusunda da tezde yapılan seramik boğa figürlü kap ve diğer seramik yorumlamaları elde etmektir. Yapılan bu çalışmalarla tez amacına ulaşmıştır.

MÖ 580 yılına kadar süren yaklaşık 2 milyon yıllık dönemin incelendiği çalışma, bu dönemdeki uygarlıkların dini ritüellere verdiği önemi göstermektedir. Boğa figürünün en belirgin dinsel sembollerden olduğu ve çok güçlü olan Ana Tanrıça inancına rağmen Ana Tanrıça'dan daha fazla işlendiği görülmektedir. Çalışmanın tarihsel araştırma bölümünde boğa figürünün çağlar boyunca doğurganlık sembolü olarak da kullanıldığı ortaya konmaktadır.

Boğa figürü çalışmış sanatçıların araştırıldığı bölümde günümüz seramik sanatçılarının biçimleri çoğunlukla somut olarak işlediği görülmektedir. Çalışmada ortaya çıkan sonuçlardan birisi de, örnek çalışmaları incelenen günümüz sanatçılarının boğa figürünü, araştırmaya konu olan dönemden farklı olarak hareketli şekilde işlemiş olmalarıdır.

Araştırma çalışmasına konu olan boğa figürlü formlar, çalışma dâhilinde güncel ve geleneksel yöntemlerle yeniden üretilmiştir. Bazı çalışmalarda soyutlamaya gidilirken, bazılarında işlevsellik ön planda tutulmuştur. Uygulama çalışmaları sırasında edinilen deneyimler, seramik üretiminde figür kullanımının

işlevsel ürünlerde azaldığını, bununla birlikte üretim tekniklerinin günümüzde de kullanılmakta olduğunu ortaya koymuştur.

KAYNAKÇA

- AKARSU, Seda (2007), *Hitit Tasvir Sanatında Boğa*, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi
- AKTAŞ, Sibel (2003) *Seramik Sanatı Eğitiminde Görsel Ve Düşünsel Kavramların Yaratıcılığa Katkıları*, Ankara: Ankara Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- AKTÜRE, Sevgi (1994), *Anadolu'da Bronz Çağı Kentleri*, İstanbul: Tarih Vakfı.
- AKURGAL, Ekrem (2005), *Anadolu Kültür Tarihi*, Ankara: TÜBİTAK Yayınları, 18. Basım.
- AKYILDIZ, Erhan (1984), *Taş Çağı'ndan Osmanlıya Anadolu Yüzyıllar Boyu Anadolu Uygarlıkları*, İstanbul: Milliyet Yayınları
- Anadolu Medeniyetleri Müzesi*, (2010), Ankara: Dönmez Ofset Müze Eserleri Turistik Yayınları
- Archäologischen Anzeiger*, (2006), “Reihe Kazı Sonuçları Toplantısı”, 2006
- Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, (1989), Kasım 1989, S. 16, Cilt VI
- BALTACIOĞLU, Hatçe (1995) *Alacahöyük Sfenksli Kapıya Ait Tekerlekli Boğa Ritonu Kabartması Konusunda Gözlemler*, Ankara
- CAUVIN, Jacques (2000), *The Birth of The Gods And Origins of The Agriculture*, Cambridge: Cambridge University Press
- DİNÇOL, M. Ali (1982), “Hititler Öncesinde Anadolu”, *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, 1. Cilt
- DÖKÜ, F. Eray (2002), *Anadolu'da Eril Bereket Koruyucu Kültler ve Tanrılar*, Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi

- EKER, Hava (2008), *Simgesel Figürlerin Seramik Sanat Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi
- EYÜPOĞLU, İ. Zeki (1997), *Anadolu Uygarlığı*, İstanbul: Der Yayınları, 3. Basım.
- Focus Popüler Bilim ve Kültür Dergisi Özel Eki*, (2006), “Hititler”, 2006, S. 2
- GEVGİLİLİ, Ali. ÖZER, Bülent. HASOL, Doğan (1997), *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul: Yem Yayıncılık, 1. ve 2. Cilt
- GÜRSES, Reyhan (1998), *Gelenekten Evrensele Ulaşmada Türk Seramik Sanatçısının Kültür Zenginliğinin Çağdaş Yorumlara Yansıması*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- GÜVEMLİ, Zahir (2005), *Sanat Tarihi*, İstanbul: Varlık Yayınları, S. 891, 4. Basım.
- HANSEN, M. Herman (1976): *Old Assyrian City-State and Its Colonies*, Kopenhag.
- IŞIK, E. Egemen (2003), *Hititlerde Bir Kültür Objesi Olan Boğa Başı ve Boynuz Formunun Çağdaş Seramik Yorumları*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi
- IŞIKLAR, Tayfun (2008), *Frig Yontu Sanatı ve Etkileşimleri*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi
- KUBAN, Doğan (1973), *100 Soruda Türkiye Sanatı Tarihi*, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 6. Baskı
- MELLART, James (2002), *Çatalhöyük Anadolu’da Neolitik Bir Kent*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı.
- PEKYAMAN, Hakan (2008), *Frig Uygarlığı Seramik Sanatı ve Kişisel Yorumlar*, Afyon: Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi

SEVİN, Veli (2003), *Anadolu Arkeolojisi*, İstanbul: Der Yayınları

SEVİN, Veli (2003), *Eski Anadolu ve Trakya*, İstanbul: İletişim Yayınları

SÖNMEZ, Nazan (2007), “Çağdaş Seramik Sanatında Figür Eğilimi”, *Seramik Türkiye Dergisi*, Ocak – Şubat 2007, S. 19, s. 114.

TEMİZER, Raci (1979), *Anadolu Medeniyetleri Müzesi*, İstanbul: Apa Ofset

TÜFEKÇİ SIVAS, Taciser (1999), *Eskişehir Afyonkarahisar Kütahya İl Sınırları İçindeki Frig Kaya Anıtları*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları

ULUSMAN, Leyla (1991), *Anadolu Medeniyetleri Müzesi Urartu Dönemi Madeni Takıları*, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi

ÜLKEKUL, L. Cevat (1999), *8200 Yıllık Bir Harita Çatalhöyük Şehir Planı*, İstanbul: Dönence Basım ve Yayımlar Hizmetleri.

YILDIZ, Filiz (2001), *Hitit Uygarlığı Seramiklerinin Form Dekor ve Desenlerinin İncelenmesi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi

İTERNET KAYNAKLARI

<http://www.anadolumedeniyetlerimuzesi.gov.tr> (Erişim Tarihi: 18.10.2012)

<http://www.ankarakalesi.com> (Erişim Tarihi: 22.10.2012)

<http://www.antiquehelper.com/item/387269> (Erişim Tarihi: 02.05.2013)

<http://www.biyografim.net> (Erişim Tarihi: 17.10.2012)

<http://www.brunogambone.it/eng/opere.asp?CatID=6> (Erişim Tarihi: 29.04.2013)

<http://www.ceramicartswa.asn.au/gallery/helen-undo> (Erişim Tarihi: 30.04.2013)

<http://galerinev.com/tr/sanaticilar/detay/13/ilhan-koman> (Erişim Tarihi: 03.05.2013)

<http://www.girlandkultursanat.com> (Erişim Tarihi: 10.05.2013)

<http://haberciniz.biz/kadin-sanatcidan-erkekligi-boynuzlu-yorum-bursa-768097h.htm>
(Erişim Tarihi: 01.05.2013)

<http://www.imariafresard.com> (Erişim Tarihi: 02.05.2013)

<http://www.indigodergisi.com/72/kevser-yalcin.htm> (Erişim Tarihi: 12.11.2012)

<http://istanbul.edu.tr/Bolumler/guzelsanat/gechitit.htm> (Erişim Tarihi: 08.03.2013)

<http://www.kultur.gov.tr>, 2012 (Erişim Tarihi: 20.10.2012)

<http://www.kuman-art.com/seramik/sadi-diren.html> (Erişim Tarihi: 29.04.2013)

<http://www.mclaren-pottery.com> (Erişim Tarihi: 12.05.2013)

<http://www.marilynmackenzie.com/bull-fountain.html> (Erişim Tarihi: 05.05.2013)

<http://www.tulinayta.com> (Erişim Tarihi: 30.04.2013)

<http://www.turkcebilgi.com/ataturk/ataturk-ve-muze.asp> (Erişim Tarihi: 23.10.2012)

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Sistrum> (Erişim Tarihi: 24.10.2012)

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Obsidyen> (Erişim Tarihi: 24.10.2012)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Erken_Tun_ağı (Erişim Tarihi: 27.10.2012)

<http://www.1stdibs.com/creators/marianna-von-allesch> (Erişim Tarihi: 03.05.2013)